

ԻՈՐՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԹԵՐԹ
ԱՏՐԻԱՐԶՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՅՈՉ
ՆՐՈՒՍԱՂԷՄԻ

ԽԹ ՏԵՐԻ

1975

ՄԻՈՆ

ԽԹ.

ՏԱՐԻ — ՆՈՐՇՐՋԱՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՇՏՏԱՆԱԹԵՐԹ ԵՐՈՒՍԱՂԵՍԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԹՈՒԹԵԱՆ

1975

Մայիս

Թիւ 5

1975

May

No. 5

S I O N

VOL. 49

A MONTHLY OF RELIGION, LITERATURE AND PHILOLOGY

OFFICIAL PUBLICATION OF THE ARMENIAN PATRIARCHATE, JERUSALEM

Proprietor: His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem

Editor-in-chief: Archbp. Shahe Ajamian Editor: Ara Kalaydjian

St. James Press
Jerusalem

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՀԱՅ ԳԻՐՔԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԵՋ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ մը քաղաքակրթութեան մակարդակին իր բնական չափանիշ, տակաւին վերջերս երոպացի հեղինակ մը կ'առաջարկէր որ ընդունէ ինք տուեալ համայնքի մը անդամներուն որքա՛ն յաճախականութեամբ լրգանք առնելը և կամ սպիրուիլը: Եթէ այս թելադրութիւնը նկատենք, իր կարգին, իր բնական չափանիշ այն անկումին՝ զոր երոպական մշակոյթն ու քաղաքակրթութիւնը կ'ապրին, պիտի եզրակացնենք որ մարդկային հետաքրքրութիւնը իրապէ՛ս իջած է կեանքի ամենէն հասարակ — և երբեմն գոհիկ — իրողութիւններուն, անոնց մէջ փնտռելով կեանքի միակ նպատակն ու իմաստը: Եւ արդարեւ, գիտութեան անհամեմատ յառաջացումին հետ համեմատական անկում չէ՞ ապրած միթէ մարդկային մշակոյթը, երբ, ըստ երևոյթին, նախկին բոլոր չափանիշները լքուած են, տեղ տալով նիւթական ըմբռնումներու և ընկալումներու՝ որոնք շատ քիչ — եթէ երբեք — յարաբերութիւն ունին ոգեկան կամ բարոյական գեղեցկութիւններու հետ: Արժէքներու գոհակացում մը, ի վերջոյ, որ ձայնասփիւռի, հեռատեսիլի և թերթերու միջոցաւ այդ անկումին կու տայ ձիւնահիւսի մը հետզհետէ աճող թափոն ու արագութիւնը:

Եւ շատ բնականօրէն, առաջին տուժողը գիրքն է, անոր արուեստը, անոր ոգին, առանց որուն տպուած էջը շատ զիւրաւ կրթնայ վերածուիլ մարդկային միտքն ու նկարագիրը սպաննող թոյնի: Այդ թոյնն է որ այսօր կը ներարկուի միլիոններու, երբ, իր բն best-seller, հրապարակը կ'ողողուի «գրող»ներու մարդկային բարոյականը քանդող գիրքերով: Արժեչափերու կամաւոր չփութութիւն մը, կատարուած յանուն «մարդկային իրաւունքներու և ազատութեան», ո՛չ մէկ տարբերութիւն կը դնէ գեղեցիկին և տգեղին, բարոյականին և անբարոյին միջև, երբ չարաշահելով հոգեբանական և հոգեվերլուծական գիտութիւնները՝ ջանք կ'ըլլայ բացատրելու — և հետեւաբար չքմեղելու — մարդկային ամէն արարք, ամէն մտածում: Երբ այսպիսի գիրքեր միլիոններու հասնող տպաքանակով կը տարածուին, անդին՝ արուեստագէտ բանաստեղծներու նիհար գրքոյկները հարիւրով լոյս կը տեսնեն, դատապարտուած մոռացումի և փոշիի:

Թերեւս մեծ ժողովուրդներ, իրենց թուական քանակին իսկ բերումով, կարենան տասնեակ տարիներ դիմանալ մարմինը կրծող այս ախտին. ի՞նչ պիտի ըլլայ սակայն վիճակը փոքր ազգերուն,

որոնց պատնէշները քաղաքակրթութեան ու մշակոյթի անունով եկող ուրականին դիմաց յաճախ այնքան տկար են ու անբաւարար: Մեծերը, յենած իրենց համեմատաբար անդորր անցեալին և դարգացման ու մշակոյթի անընդմէջ դարգացումին, շատ աւելի պատրաստ են դիմագրաւելու այդ փոթորիկը՝ որ կը սպառնայ ամէն ինչ յեղաշրջել: Մինչ փոքրերը, իրենց յարափոփոխ պատմութեամբ և արիւնի տեսական մկրտութեամբ, բեկուած՝ իրենց մշակոյթի աւանդութիւններուն մէջ, աւելի ենթակայ են իյնալու փոթորիկի «աչք»ին մէջ:

Հայուն պատմութիւնը խաղաղութեան քանի մը պահեր միայն կը ճանչնայ, մինչ անոր մշակոյթը անցած է շատ անհաւասար և խորտուրորտ ճամբաներէ: Մեր մշակոյթը չընդմիջուող շղթայ մը չէ, այլ ընդհակառակը, կը նմանի խորշակահար պարտէզի մը, որ սխրալի է ոչ այնքան դիմացած իր հատուկենա ծաղիկներով, որքան անոնց՝ մեղի տուած կարեւորութիւններուն գիտակցութեամբ:

Սակայն դարերէն եկող այդ քիչը մեր միակ պատնէշն է, մեր միակ ունեցածը, որո՞վ միայն կրնանք մեր դիմագիծը պահել ազգերու և քաղաքակրթութիւններու ներկայ թոհուրոհին մէջ: Անիկա լեզուն է, եկեղեցին, երգը, և գիրքը:

Հայր, հակառակ տիրող կարծիքին, ընթերցասէր է. վկայ՝ երկու տասնեակ հազար հնօրեայ ձեռագիրները, ահաւոր կորուստներէ ետք. վկայ՝ 1512էն սկսած տպագրական մեր հիանալի գործունէութիւնը. վկայ՝ արտասահմանի բազմաթիւ տպարանները, իրենց այնքան արդիւնաւոր աշխատանքով: Եւ վերջապէս, վկայ՝ Հայաստանի ժողովուրդը, որուն համար հայ գիրքը տասնեակ հազար օրինակներով կը հրատարակուի: Այսպէս ըլլալով հանդերձ պարագան, պէտք է հարց տալ թէ հայ գիրքը իրապէս կը կատարէ՞ դերը զոր իրեն տուած ենք, որ իրն է և իրը պէտք է ըլլայ: Այսինքն, մէկ կողմէ՝ հայ գրականութիւնը և գրողը կրնա՞ն գոհացնել ընթերցողը, և միւս կողմէ՝ այդ ընթերցողը որքանո՞վ կապուած է մեր գրականութեան ու որքանո՞վ օտարէն եկածին:

Ընթերցանութեան գործիքը լեզուն է. եթէ այդ գիտութիւնը կը պակսի, որոչ է որ ընթերցողներու թիւն ալ նուազ պիտի ըլլայ տուեալ որեւէ համայնքէ մը ներս: Հայկական դպրոցները արտասահմանի մէջ կէս դարէ աւելի է որ հայերէնը կ'ուսուցանեն, և ներկայիս աւելի քան երրեք կենսունակ են ու իրենց առջև գործունէութեան խանդավառող հեռանկարներ ունին: Հետեւաբար, հաւանական ընթերցողներու բազմութիւն մը կայ այսօր, որ հայերէն գիրքի պահանջը ունի: Իսկ այդ պահանջին կարելի է գոհացում տալ երկու գլխաւոր կերպերով. վերահրատարակելով 1850-1920 չըջանին ինկող գրական ստեղծագործութիւնները, և տպագրութեան տալով արտասահմանի գրողներու ժամանակակից երկերը:

Առաջինը մեզ կը հետաքրքրէ իրրեւ հանդիսարանը անցեալ դարու հայ կեանքին՝ իր ուրախութիւններով ու վիշտերով, իր ա-

ոօրեայ մտահոգութիւններով և ապագայի ձգտումներով: Եւ տա-
 կաւին, այդ գրականութիւնը աւելի քան յաջող իրագործում մըն
 է, մանաւանդ երբ նկատի առնուին պայմանները որոնց մէջ ան
 կեանքի բերուեցաւ: Անիկա ազգային հպարտութեան ոգիւս
 դասանակ մըն է: Անոր գլխաւոր ստեղծագործութիւնները, արեւ-
 լահայ թէ արեւմտահայ, այսօր ևս այնքան ներուժ են և խանդավա-
 ռող՝ որքան էին դար մը կամ կէս դար առաջ: Եթէ ներկայ օրերու
 ընթերցողը այդ գրականութեան մէջ իր անցեալը և իր հաւերը
 կը գտնէ, ապա արտասահմանի գրողներու երկերուն մէջ իր յուսա-
 ւոր կամ մութ առօրեան է որ կը պատկերացուի: Հակառակ բոլոր
 ուրացումներուն, արտասահմանը իրեն յատուկ գրականութիւնը
 ունի, իր մասնաւոր նկարագրով, բմբռնումներով և ձգտումներով:
 Ան իր մէջ քանի մը սերունդ գրողներ կը հաշուէ. եթէ առաջին սե-
 րունդի մեծերը հետզհետէ կ'անհետանան, միւս կողմէ ծնունդ
 կ'առնէ բոլորովին երիտասարդ գրողներու խումբ մը, որ թէև ձևի
 նորութիւններ կը փնտռէ, որոնումներ կը կատարէ, այլ խորքով կը
 մնայ իրապէս ազգային, նախորդներումտահոգութիւններով: Հի-
 նին և նորին միջև երկարող այդ թերին է որ կապ մը կը ստեղծէ ալս-
 օրուան գրողին և ընթերցողին միջև. և այս վերջինը, որքան ալ
 ծանօթ ըլլայ օտար գրականութիւններուն և արդի բմբռնումնե-
 րուն, դարձեալ պիտի վերադառնայ իր ազգային գրականութեան,
 որովհետև հոն պիտի կարենայ գտնել ինչ որ իր արիւնը իրեն փրն-
 տուել կու տայ, և ինչ որ չի կրնար առնել օտարէն, որքան ալ որ
 այս վերջինին ունեցածը բարձր ըլլայ և կամ առինքնող: Ինչպէս
 Հայաստանի նոյնպէս և արտասահմանի ներկայ գրողը զարգացած
 է, ընդհանրապէս համալսարանական, ունի կեանքի լայն աչ-
 խարհայեացք, և իր ստեղծագործութիւնն ալ հետեւաբար ամրա-
 հիմ է: Ու հակառակ բոլոր դժուարութիւններուն և օտարացման
 միշտ ներկայ սպառնալիքին, հայ գրականութիւնը կենսունակ է
 արտասահմանի մէջ, ու, ինչպէս կը շեշտէինք, հայ գիրքը մեր ա-
 մենէն զօրաւոր դէնքերէն մին է մաքառելու համար օտարէն եկող
 անընդունելի և մերժելի ազդեցութիւններու դէմ:

Ա. Գ.

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Նորին Ամենապատուութիւն
Տ. եղիշէ Արքեպիսկոպոս Տէրտէրեանին
Պատրիարքին Երուսաղէմի Հայոց
Երուսաղէմ

«ՔՐԻՍՏՈՍ ՅԱՐԵԱԻ Ի ՄԵՌԵԼՈՅ»

Ամենապատիւ եղբայր Մեր,

Մեզի համար մեծ ուրախութիւն է մեր Փրկչի Քրիստոսի
հրաշալի Յարութեան աւետիսով՝ Ձերդ Սրբազնութեան և ձեր
Սուրբ Աթոռին բերելու Մեր եղբայրական սիրոյ ողջոյնը և ձեր
ուխտապահ միաբանութեան ու հաւատացեալ ժողովուրդին՝ մեր
ամենաբարի մաղթանքներն ու հայրական օրհնութիւնը:

Սուրբ յարութեան լոյսով անգամ մը ևս թող ամրապըն-
դուի քրիստոնէական մեր յոյսը թէ երկնային ողորմութեամբ պի-
տի թագաւորէ վերջապէս խաղաղութիւնը մարդկային աշխարհի
վրայ և պիտի բացուի նանապարհը հոգիներու փրկութեան:

«Զի Աստուած որ ասաց ի խաւարէ լոյս ծագել. որ և ծագ-
եաց իսկ ի սիրտս մեր ի լուսաւորութիւն գիտութեան փառացն Աս-
տուծոյ ի դէմս Յիսուսի Քրիստոսի» (Բ Կորնթ. Դ 6):

Փառք յարուցեալ Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. ամէն:

Եղբայրական սիրով ի Քրիստոս՝

Վ Ա Զ Գ Է Ն Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ս. Էջմիածին,

Սուրբ Զատիկ, 1975 թ.

Վատիկան

Ն. Ամենապատուութիւն
Տ. Եղիշէ Ս. Արքեպս. Տէրութեան
Պատրիարք Հայ Երուսաղէմի
Երուսաղէմ

Շնորհակալ եմ մեր Տիրոջ հրաշափառ Յարութեան մեծ
տօնին առիթով Ձերդ Ամենապատուութեան դրկած ջերմ մաղ-
թանքներուն համար:

Ձերդ Սրբազնութեան կը յայտնենք մեր անկեղծ ողջոյննե-
րը: Թող յարուցեալ մեր Տէրը շարունակէ իր շնորհքին մէջ սլահել
Ձերդ Ամենապատուութիւնն ու Ձեր հաւատացեալ հօտը:

Եղբայրական սիրով ի Քրիստոս
ՊԱՊ ՊՕՂՈՍ Զ

LAMBETH PALACE, SE1 7JU

EASTER 1975

Your Holiness,

Dear Brother in Christ

*"Fear not ye: for I know that ye seek Jesus, which was
crucified. He is not here: for He is risen".*

(St. Matthew 28: 5-6)

With these words of comfort, the angel of the Lord greeted the
women who were looking for Jesus on the first Easter Day. They who
were looking for their dead Master fearfully and sadly, learned with joy
that He is alive. "He is risen indeed".

At this Eastertide we greet you Your Holiness with similar words
of joy and comfort. Jesus lives. Death is swallowed up in victory.

Jesus is no longer "here" on this earth in human flesh, but He is
with us in His mystical Body. Many do not know Him. Many do not
seek Him. But to those who seek Him believing, He comes. "Seek and
ye shall find. Knock and it shall be opened unto you". (St. Luke 11:9).

May our risen Lord strengthen our faith in Him, and may we open
our hearts and lives to Him that He may dwell in us.

We greet you warmly in His love.

Your Holiness's affectionate Brother in Christ,

DONALD CANTUAR

Archbishop of Canterbury

Primate of All England and Metropolitan

His Holiness Yeghishe Derderian.

ԶԱՏԿԱԿԱՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՅ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ ՄԷՁ

Մայիս 3-5 արտակարգ եռուգետի օրեր էին Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան, հայ համայնքին և հաւատացեալ ուխտաւորներուն համար: Անոնք կը պատրաստուէին միասնաբար ղեմաւորելու Քրիստոսի հրաշափառ Յարութիւնը՝ չարչարանքի, խաչելութեան ու թաղման խորհրդաւոր արարողութիւններէն ետք:

Շարաթ, 3 Մայիս 1975, առտուն, ըստ աւանդութեան, Ս. Յարութեան Տաճարի դրան Արար պահակը Տաճարի բանալին կը բերէ ու կը յանձնէ վանական իշխանութեան. քիչ ետք, Աւագ Թարգման Հոգւ. Տ. Գէորգ Վրդ. Նաղարեանի ղլխաւորութեամբ թափօր մը կը կազմուի որ Հայոց Վանքէն ընթացք առնելով կը յառաջանայ Երուսաղէմի փողոցներէն: Աւագ Թարգմանը բարձր բռնած է Տաճարին բանալին:

Հասնելով Ս. Յարութեան Տաճար, համաձայն տարիներու սովորութեան՝ Աւագ Թարգմանը բանալին կը յանձնէ ղոնապանին, որ ղուրսի կողմէն դուռը կը բանայ, մինչ ներսէն նոյնը կ'ընէ հայ լուսարարը: Այս գեղեցիկ և տպաւորիչ աւանդական արարողութենէն ետք, Հայ, Յոյն, Ղպտի, Ասորի հաւատացեալներ և ուխտաւորներ Տաճարէն ներս կը մտնեն երկիւղածօրէն, իւրաքանչիւր իր բաժինը երթալու համար: Բազմահաւիւր հայեր փութացած էին Ս. Յարութիւն, հայկական բաժինը լեցնելու և ականատեսն ու վկան լուրջ լոյսի ու Յարութեան հոգեղմայլ և տպաւորիչ արարողութեան:

Ժամը 11ին, Ս. Յակոբեանց Մայրավանքի զանգերը կը ղողանջեն, և Ամեն. Պատրիարք Ս. Հայրը շրջապատուած Միաբան Հայրերով, բարապաններու և Աւագ Թարգմանին առաջնորդութեամբ, հանդիսական թափօրով մուտք կը դործէ Ս. Յարութեան Տաճար, ուր, իր ուխտն ու աղօթքը կատարելէ ետք Քրիստոսի Ս. Գերեզմանին վրայ, կ'երթայ հանդիլ Հայոց Տեսչարանը՝ սպասելով «Լուսաւորեալ»ի և յարակից արարողութիւններուն:

Քիչ ետք Ղպտիններու և Ասորիներու լուսահաններն ու լուսակիրները կու գան Ամեն. Պատրիարք Ս. Հօր օրհնութիւնը առնելու, մինչ միւս կողմէ Հայերու և Յոյններու լուսահաններու, միաբանութիւններու և պետական ներկայացուցիչներու ներկայութեան կը կնքուի Քրիստոսի Ս. Գերեզմանը և իւրաքանչիւր համայնքէ վարդապետ մը պահակ կը կանգնի դրան մօտ:

Կէսօրուան մօտ ընթացք կ'առնէ Յոյններու թափօրը, որու աւարտին, մեր լուսահանը՝ Հոգւ. Տ. Կիրեղ Ծ. Վրդ. Գարիկեան, երկու սարկաւանդներու ընկերակցութեամբ կը միանայ անոնց և Յոյններու լուսահան՝ Գերշ. Տ. Դլաւտիոս Եպիսկոպոսի հետ կը մտնէ Քրիստոսի Ս. Գերեզմանը: Կարճ աղօթ-

քէ մը ետք, անոնք մոմի խուրձերը կը վառեն ու Ս. Գերեզմանի կողմնակի երկու պատուհանիկներէն դուրս կը կարկառեն: Մեր լուսակիւրները Ս. Լոյսը ակնթարթի մը մէջ կը հասցնեն վերնատուն՝ Ամեն. Պատրիարք Ս. Հօր, որ պատշգամէն կ'օրհնէ խնուած հաւատացեալ ժողովուրդը: Նոյն պահուն կը սկսին զօղանջել Տաճարի զանգերն ու հնչել կոչնակները, մինչ մեր լուսահանը ուսամբարձ կ'առաջնորդուի Հայոց Տեսչարան, ուր կը զգեստաւորուի և եպիսկոպոսական խոյր ի դուռն կը նախադահէ Քրիստոսի Ս. Գերեզմանին չուրջ երազարձ Թափօրին: Մեղի կը հետեւին նաև Ղպտիններու և Ասորիներու Թափօրները:

Աւարտին, Միարանութիւնը, Հայկական երեք Միութիւններու արիններու և արենոյշներու ու իրենց փողերախումբերուն առաջնորդութեամբ Վանք կը վերադառնայ. Դաւթի բերդին դիմաց Ամեն. Պատրիարք Սրբազան Հայրն ու լուսահան Հայր Սուրբը կը զգեստաւորուին ու դպիրներու «Քրիստոս յարեալ» շարականին երգեցողութեամբ դէպի մայրավանք կը յառաջանան: Ս. Յակոբեանց Տաճարին մէջ ընթերցուած Յարութեան Աւետարանէն ետք կը փակուի այս փառաշուք հանդիսութիւնը. Միարանութիւնն ու ժողովուրդը կ'երթան կարճ դադար մը առնելու ու քիչ ետք կրկին վերադառնալու Ս. Յակոբ, ուր կը պաշտուի Ճրագալոյցի արարողութիւնը: Ապա, Ս. Յակոբի Աւագ Սեղանին վրայ օրուան խորհրդաւոր Ս. Պատարագը կը մատուցանէ Հոգչ. Տ. Վրդէն Վրդ. Այգաղեան:

Ս. Յարութեան Հայկական բաժնին մէջ ալ Ճրագալոյցի պատարագ կը մատուցուի Հոգչ. Տ. Ասպետ Արդ. Պալեանի կողմէ: Երկու սրբափայլերուն մէջ բաղմամբիւ հաւատացեալներ հաղորդութեան Ս. Խորհուրդին մասնակից կը դառնան, Մեծ Պահօրն ու ապաշխարութեան երկար օրերուն յաջորդող Քրիստոսի հրաշափառ Յարութեան դադափարով զօրացած:

Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ պաշտուող Ճրագալոյցի պատարագէն ետք, Հոգչ. Տ. Հայկասեր Վրդ. Պայրամեանի հանդիսապետութեամբ տեղի կ'ունենայ Ս. Զատիկի նախատօնակը, որմէ ետք «Այսօր յարեալ ի մեռելոց» շարականի երգեցողութեամբ Միարան Հայրերն ու Ժառանգաւոր սաները Վանքի սեղանատուն կը բարձրանան, ուր Աւետարանի ընթերցումէն ետք, զեղեցիկ աւանդութեան համաձայն, իւրաքանչիւրին մէկական ներկուած հաւկիթ կը բաժնուի:

* * *

Կիրակի, 4 Մայիս 1975: Ս. Զատիկ Յարութեան Տեսն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Կէս գիշերին Միարանութիւնն ու ժողովուրդը Մայր Տաճարի զանգերու զօղանջին հետ ճամբայ կ'ելլեն դէպի Ս. Յարութիւն, հանդիսապետութեամբ Գերշ. Տ. Շահէ Աբգեայ. Աճէմեանի: Տաճարի Հայկական բաժնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ կը պաշտուի գիշերային Ժամերգութիւնը, ապա Միարանութիւնը զգեստաւորուած ու Թափօր կազմած կը բարձրանայ Քրիստոսի յոյս Գերեզմանի չրջափակը, «Հարց»ի երգեցողութեամբ. այս Թափօրին դարձեալ կու դան միանալ Ղպտիններն ու Ասորիները: Երազարձ Թափօրի ընթացքին կը կատարուի առաւօտեան Ժամերգութիւնը և «Իւղարերից Աւետարան»ը հանդիսապետ Գերշ. Սրբազան Հայրը կը կարդայ Քրիստոսի Գերեզմանին առջև: Ժամերգութեանց ընթացքին նաև կը կատարուի «Անդաստան» ու աւարտին՝ «Պաշի քո Քրիստոս» շարականի երգեցողութիւնն ու խնկարկութիւն յարուցեալ Քրիստոսի Գերեզմանին չուրջ:

Կարճ դադարէ մը ետք, առաւօտեան ժամը Տին, Քրիստոսի Սուրբ Գեղեղմանին վրայ Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպս. Աճէմեան օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարագը կը մատուցանէ ու կը քարոզէ «Զէ աստ, այլ յարեալ» բնարանով, ներկայացնելով Քրիստոսի հրաշափառ Յարութիւնը որպէս հիմնաքար քրիստոնէական հաւատքին: Բազմաթիւ հաւատացեալներ ներկայ կ'ըլլան պատարագին՝ որ նաև կը ձայնասփռուի խրայէլեան ուստիոկայանէն:

Արարողութիւններէն ետք, Հայ Երիտասարդաց Միութեան արիներու, արենոյներու և փողերախումբին առաջնորդութեամբ, Միարանութիւնն ու հաւատացեալները մայրավանք կը վերադառնան ու Պատրիարքարան բարձրանալով, Ամեն. Պատրիարք Ս. Հայրէն կ'ընդունին Քրիստոսի Յարութեան աւետիսն ու շնորհաւորութիւնները:

Կէսօրէ ետք, Վանքի մեծ բակը մեծ եռուղեւ կայ: Ամեն. Պատրիարք Ս. Հայրը, չրջապատուած Միարան Հայրերով, չրջափակ կ'իջնէ՝ նախագահելու «Մեծ անդաստան»ին, որու ընթացքին ընթերցումներ կը կատարուին Աւետարաններէն և Առաքեալներու թուղթերէն: Ապա Մայր Տաճարի դաւիթին մէջ հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօն կը մատուցուի երախտաւոր պատրիարքներու հոգիներու խաղաղութեան համար:

* * *

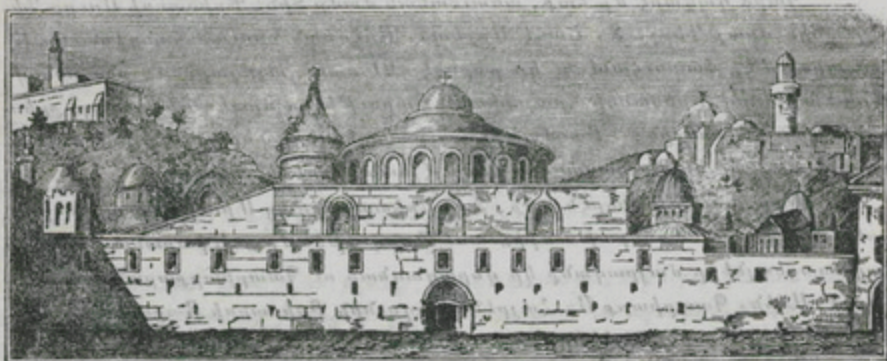
Երկուշաբթի, 5 Մայիս 1975: Երկրատակ մեռելոց: Այսօր Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարը բոլորովին տարբեր երևոյթ մը զգեցած է. մօտաւորապէս հինգ հարիւր կանթեղ, մոմ ու ֆահ կը լուսաւորեն դայն: Աւագ Սեղանին վրայ հանդիսաւոր սուրբ և անմահ Պատարագ կը մատուցանէ Ամեն. Պատրիարք Ս. Հայրը, որուն կը սպասարկեն ու կը խնկարկեն Միարան Հայրեր ու բարեկրօն սարկաւաղներ: Նորին Ամենապատուութիւնը կը քարոզէ՝ «Ճանաչել զնա և զգորութիւն Յարութեան նորա» բնարանով, վեր հանելով Քրիստոսի Յարութեան ստուգութիւնը: Բազմաթիւ հաւատացեալներ Պատարագի ընթացքին կը մօտենան խորանին՝ Ամեն. Պատրիարք Ս. Հօր աջէն ընդունելու Ս. Հաղորդութիւնը:

Պատարագէն ետք Միարան Հայրեր զգեստաւորուած ու սուրբերու մասունքներ ի ձեռին, իսկ Ամեն. Պատրիարք Ս. Հայրը ամպհոյանիի տակ Քրիստոսի խաշափայտի մասունքով, Մայր Տաճարին մէջ երազարձ թափօր կը կատարեն: Ապա նորին Ամենապատուութիւնը Աւագ Խորան կը բարձրանայ, մինչ Միարան Հայրեր փոքր տառանին, իսկ դպիրներ մեծ տառանին մէջ ծուկի կու գան և ներկայ հաւատացեալ ժողովուրդին և ուխտաւորներուն համար կ'երգուի «Ճանապարհ»ը և «Տէր ողորմեա»ն:

Այս հոգեպարար արարողութենէն ետք «Օրհնեցէք զՏէր» Ս. Աթոռի շարականի երգեցողութեամբ, Միարանութիւնը և ժողովուրդը Պատրիարքարանի դահլիճը կը բարձրանան, ուր Ն. Ամենապատուութիւն Պատրիարք Ս. Հայրը ներկաներուն Զատիկը կը շնորհաւորէ, կ'օրհնէ զանոնք ու Ս. Պատարագի օրհնուած նշխար կը բաժնէ, բսելով:

«Զեզ և մեզ մեծ աւետիս.

Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց»:

ՌՈՒՄԵՆ ԵԿԵՂԵՑԻՒ ՊԵՏ Ն. ԱՄԵՆ. ԺՈՒՍՏԻՆԻԱՆ

ՊԱՏՐԻԱՐԷ ՍՈՒՐԲ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ

Սուրբ Երկրի դարաւոր և հարուստ պատմութեան վրայ նոր ու յիշատակելի էջ մը ևս աւելցաւ, Երուսաղէմ այցելութեամբը Ռումէն Եկեղեցիի պետ Նորին Ամենապատուութիւն Ժուստինիան Պատրիարքի, որ քաղաքս մնաց 21 Մայիսէն մինչև 30 Մայիս:

Սրբազան Պատրիարքը Պեն-Կուրիօն օղակայան ժամանեց Զորեքարթի, 21 Մայիս 1975, կէսօրէ կտք: Ան իր չքախումբին և հիւրընկալ Յունաց Պատրիարքարանի Միաբանութեան անդամներուն ուղեկցութեամբ Երուսաղէմ ժամանեց երեկոյեան և Յոսպէի դրան մուտքին ընդունուեցաւ պետական, հիւպատոսական և կրօնական ներկայացուցիչներու կողմէ:

Ս. Աթոռիս կողմէ ներկայ էին հիւրաբար Երուսաղէմ գտնուող Աւստրալիոյ Հայոց Առաջնորդ Գեբշ. Տ. Գարեգին Եպս. Գազանճեան և Աւագ Թարգման Հոգշ. Տ. Գէորգ Վրդ. Նազարեան:

Շաբաթ, 24 Մայիս, կէսօրին, Ն. Ամեն. Ժուստինիան Ռումանիոյ Պատրիարքը իր չքախումբի անդամներով պաշտօնական այցելութիւն մը տուաւ Պատրիարք Ս. Հօր:

Միաբանութեան հոգեւորհ հայրերն ու ժառանգաւորաց Վարժարանի և Ընծայարանի սաները Վանքի մուտքին դիմաւորեցին Ամենապատու հիւրը և «Օրհնեցէք զՏէր» շարականի երգեցողութեամբ առաջնորդեցին Պատրիարքարան, սանդղաններուն վրայ ընդունուելով Դիւանապետ Գեբշ. Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոս Աճէմեանի կողմէ:

Պատրիարքարանի մուտքին Ն. Ամեն. Ժուստինիան ջերմօրէն ընդունուեցաւ Պատրիարք Ս. Հօր կողմէ: Ապա, լուսադարձ Դահլիճին մէջ կատարուած ընդունելութեան միջոցին բարի գալուստի խօսք տուելով, Ամեն. Պատրիարք Ս. Հայրը անդրադարձաւ Հայ և Ռումէն դարաւոր Եկեղեցիներու փոխ-

յարարերութեան, և բարձր գնահատեց Ն. Ամեն. Ժուստինիան Պատրիարքի դերը՝ Ռումէն եկեղեցիի պայծառութեան և կազմակերպումին համար:

Իր պատասխանին մէջ, Ն. Ամեն. Ժուստինիան Պատրիարք շնորհակալութիւն յայտնեց ջերմ ընդունելութեան և Ռումէն եկեղեցիին նկատմամբ արտայայտուած գեղեցիկ խօսքերուն համար: Ան անդրադարձաւ Հայ Ժողովուրդի անցեալին, և յիշեց թէ ինչպէ՛ս Ռումէն Ժողովուրդը Մեծ Եղեռնէն առաջ ու ետք սիրով ընդունած է Հայերը և անոնց ընծայած ամէն ազատութիւն ու ասպնջականութիւն:

Ս. Գլխադրի մէջ իր աղօրքէն ետք,
Ն. Ամեն. Ժուստինիան Պատրիարք կ'օրհնէ ներկաները:

Ապա, հիւրատիրութենէ և մտերմիկ խօսակցութենէ մը ետք, Ամեն. Պատրիարք Ս. Հայրը ընկերացաւ Ն. Ամեն. Ժուտտինիան Պատրիարքին մինչև Վանքի աւագ դուռը, ուր երկու Ամենապատիւ Սրբազանները ողջագուրուեցան և հրաժեշտ առին իրարմէ :

Կիրակի, 25 Մայիս, Ն. Ամեն. Պատրիարք Ս. Հայրը և Դիւանապետ Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոս ներկայ եղան Ինթըրֆոնէիթըլ պանդոկին մէջ Յունաց Պատրիարք Ն. Ամեն. Պենետիքթոսի կողմէ ի պատիւ Սրբազան հիւրին տրուած ճաշկերոյթին :

Իսկ Երեքշաբթի, 27 Մայիս, Երեկոյեան Ժամը 6-8, Կրօնից Նախարար Ն. Վսեմ. Իցհաք Ռաֆայէլի կողմէ Երուսաղէմի Թատրոնին մէջ ի պատիւ Ն. Ամեն. Ժուտտինիան Պատրիարքին տրուած ընդունելութեան Ս. Աթոռիս կողմէ ներկայ եղան Հոգշ. Տ. Կիւրեղ Մ. Վրդ. Գարիկեան, Հոգշ. Տ. Գէորգ Վրդ. Նազարեան և Պրն. Գ. Հինդլեան :

Ն. Ամեն. Ժուտտինիանի Երուսաղէմ այցելութեան զլիաւոր նպատակներէն մին էր օծել Ս. Քաղաքիս նորակառոյց Ռումէն զեղեցիկ Եկեղեցին : Տրապաւորիչ այդ արարողութիւնը կատարուեցաւ Չորեքշաբթի, 28 Մայիս, կէսօրէ առաջ, Ս. Պատարագի ընթացքին, ի ներկայութեան պետական և կրօնական ներկայացուցիչներու և հաւատացեալներու : Ս. Աթոռիս կողմէ ներկայ էին Հոգշ. Տ. Կիւրեղ Մ. Վրդ. Գարիկեան և Հոգշ. Տ. Գէորգ Վրդ. Նազարեան :

Ս. Աթոռիս Ամեն. Գահակալը Սրբազան Հիւրին կը նուիրէ Ռումէն քանկագին Աւետարան մը պարունակող սատափեայ տուփը :

* * *

Հինգշաբթի, 29 Մայիս, երեկոյան, Ն. Ամեն. Պատրիարք Ս. Հայրը շքեղ ընդունելութեամբ մը պատուեց Ռուսէն Եկեղեցիի պետ Ամենապատիւ Տ. Ժուստինիան Պատրիարքը:

Երեկոյան ժամը եին Ամենապատիւ Հիւրը իր Հետեւորդներով և Յոյն Պատրիարքարանի ներկայացուցիչ եպիսկոպոսներով Ս. Յակոբեանց Վանքի աւագ դրան առջև դիմաւորուեցաւ Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոսի, միաբան հայրերու, ժառանգաւոր սաներու և հաւատացեալներու կողմէ և «Հրաշափառ»ով առաջնորդուեցաւ Տաճար, որուն մուտքէն բնդունուեցաւ Ամեն. Պատրիարք Ս. Հօր կողմէ: Ս. Գլխադիրի սրբաւայրին մէջ իր աղօթքը ընելէ ետք, Ամեն. Հիւրը թափօրով և շարականի երգեցողութեամբ բարձրացաւ Պատրիարքարան, ուր հրաւիրուած էին նաև կրօնական համայնքներու և պետական ու հայ համայնքի ներկայացուցիչները: Ներկաներուն մէջ էին Կրօնից Նախարար Ն. Վսեմ. Պրն. Իցհաք Ռաֆայէլ, Երուսաղէմի Նահանգային Կառավարիչ Ն. Վսեմ. Պրն. Ռաֆայէլ Լէվի, Երուսաղէմի Ոստիկանապետ Հայնց Պրայթընֆելտ, Կրօնից Նախարարութեան քրիստոնեայ համայնքներու Գործերու Գրասենեակի վարիչ Պրն. Ռէօլէն Քական, ինչպէս նաև Հիւպատոսական լրիւ կազմը:

Պատրիարքարանի լուսադարձ շքեղ դահլիճին կեդրոնը պատրաստուած էր պատուոյ ճոխ սեղան մը, որ ներկաներուն հիացումին առարկան դարձաւ:

Ընդունելութեան միջոցին մեծ խանդավառութիւն ստեղծեց ժամանումը Երուսաղէմի Յոյն Պատրիարք Ն. Ամեն. Պենետեքթոսի, որ հակառակ իր աւելոր տարիքին և տկար առողջութեան՝ փափաքեր էր պատուել Ռուսէն Եկեղեցւոյ Ամեն. Պետն ու Հայ Պատրիարքութիւնը:

Պատուասիրութեան կէսին, խօսք առաւ Ն. Ամեն. Պատրիարք Ս. Հայրը և անգլերէն ուղերձով մը վերստին բարի գալուստ մաղթեց Ն. Ամեն. Ժուստինիան Պատրիարքին, և կրկին անգամ շեշտեց Հայ և Ռուսէն Եկեղեցիներու սիրտ յարաբերութիւնն ու անոնց միջև գոյութիւն ունեցող եղբայրական ջերմ սէրը: Պատրիարք Ս. Հօր խօսքերը տեղւոյն վրայ ուժմաներէնի թարգմանուեցան: Ն. Ամեն. Ժուստինիան Պատրիարքի նոյնքան սիրալիր արտայայտութիւններէն ետք, երկու Սրբազան Պատրիարքները նուէրներ փոխանակեցին: Ն. Ամեն. Տ. Եղիշէ Պատրիարք Սրբազան Հիւրին ընծայեց սատափեայ հիանալի տուփ մը որուն մէջ կը գտնուէր Ռուսմաներէն լեզուով Աւետարան մը. տուփին կափարիչին մեծ ճարտարութեամբ և հարազատութեամբ փորագրուած էր Ռուսէն Ամեն. Պատրիարքին դիմաքանդակը: Ռուսէն Պատրիարքի շքախումբի անդամներուն ընծայուեցան ձեռաց խաչեր և Երուսաղէմ ներկայացնող սատափեայ պատկերներ: Իսկ Ամեն. Հիւրը Ս. Յակոբեանց Տաճարին համար նուիրեց թանկագին կանթեղ մը, իսկ Ն. Ամենապատուութեան և Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոսին՝ ձեռաց խաչեր և պանակէներ, ինչպէս նաև Երուսաղէմ իր այցելութեան առթիւ պատրաստուած մետաղներ:

Ժամը 7.30ին Ն. Ամեն. Պատրիարք Ս. Հայրը և միաբան հայրերն ու ներկաները ողջերթ մաղթեցին Ժուստինիան Պատրիարքի, որուն ընկերացան մինչև Վանքի աւագ մուտքը: Սրբազան Հիւրը կրկին անգամ իր ուրախութիւնն

ու զոհունակութիւնը յայտնելէ ետք Ս. Աթոռիս զահակալին՝ ընծայուած հիանալի ընդունելութեան համար, հրաժեշտ առաւ քոլորէն և իր շքախումբի անգամներով վերադարձաւ իր հանգստավայրը:

Ն. Ամեն. Պենետիքթոս Պատրիարք ժամանակ մը ևս մնաց Պատրիարքարան, ուր Ն. Ամենապատուութեան, միարան հայրերուն և ներկաներուն հետ հաճելի ու մտերմիկ զրոյց ունեցաւ:

Ան հրաժեշտ առաւ ժամը 8-30ին, և Վանքի աւագ դրան մէջ կրկին անգամ Պատրիարք Ս. Հօր հետ ողջագործուելէ ետք, բարձր և զոհ տրամադրութեամբ մեկնեցաւ՝ իր միարանութեան անդամներուն ընկերակցութեամբ:

* * *

Ուրբաթ, 30 Մայիս, առաւօտեան, Պատրիարքարանիս կողմէ Ռումէն Եկեղեցւոյ պետ Ն. Ամեն. Ժուստինիան Պատրիարքին ողջերթ մաղթելու համար Լիախ օգակայան կը դտնուէր Դիւանապետ Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոս, որ բարի երթի անկեղծ և քերթ խօսքերով հանդէս եկաւ:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ԱՇԽԱՐՀԱՄԱՏՐԱՆ ԿԱՄ ԿԱՆԱԶ ԿԻՐԱԿԻ

Ահալասիկ դնեմ ի Սիովն վէմ ընտիր, ...

և որ ի նա հաւատացէ մի ամաչեցէ

(Ա. Պետրոս Բ. 6) :

ԱՅՍ ղեղեցիկ պատգամը որ կու դայ Հին Կտակարանէն, Պետրոս Առաքեալ ղեղեցիկ կերպով կրցած է յարմարցնել այսօրուան փառաւոր տօնին հետ : Ան մեզի կ'աւետէ Քրիստոնէական եկեղեցիի հիմնադրութիւնը, սկզբնաւորութիւնը :

Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ եկեղեցին իմաստութեամբ Քրիստոսի հրաշափառ Յարութեան յաջորդող իրաքանչիւր Կիրակիին տուած է յատուկ անուն մը, որ իր մէջ կը պարունակէ յատկանշական դէպք մը, և կամ Քրիստոնէական եկեղեցիի հետ կապուած մեծ իրադարձութիւն մը : Ահա անոնցմէ մէկն է Աշխարհամատրան կամ Կանաչ Կիրակին, որ կը զուգադիպի Զատիկի Գ. Կիրակիին, և որ Հայաստանեայց եկեղեցիի ամենէն խորհրդաւոր, իմաստալից և ներշնչող տօներէն մէկն է, նկատելով որ այդ օր կը տօնուի եկեղեցիի հիմնադրութեան սկզբնաւորութիւնը :

* * *

Աշխարհամատուռ բաւր ինքնին կը նշանակէ այն եկեղեցին կամ մատուռ որ յատուկ է և կը պատկանի աշխարհի բոլոր քրիստոնեայ ժողովուրդներուն հաւասարապէս : Բայց այս անունը մասնաւորաբար տրուած է Սիոնի Վերնատան՝ ուր Քրիստոս, իր զատկական վերջին ընթրիքը կատարեց և հաստատեց Հաղորդութեան Սուրբ Խորհուրդը, երբ բաղարջ հացը առնելով տրուաւ առաքեալներուն, ըսելով. «Առէք կերէք, այս է մարմինս» : և ապա առնելով անապակ գինիի բաժակը տուաւ անոնց, ըսելով. «Արբէք, այս է արիւնս» :

Ահա այսպէս քսան դարեր առաջ, մեր Տիրոջ Յիսուսի Քրիստոսի ժամանակ, և նոյնիքն իր կողմէ հիմը դրուեցաւ, հիմնադրուեցաւ տիեզերական եկեղեցին Սիոնի բարձունքին վրայ, ուր առաքեալներ և հաւատացեալներ Քրիստոսի հրաշափառ Յարութենէն ետք սկսան հաւաքուիլ :

Սիոնի վերնատունը եղաւ այն սիրուած վայրերէն մին, ուր առաքեալներ և հաւատացեալներ սովորութիւն դարձուցին հաւաքուիլ Հաղորդութեան Սուրբ Խորհուրդը կատարելու և աղօթք մատուցանելու առ Բարձրեալն Աստուած : Եկեղեցիի այս փոքրաթիւ անդամները միասիրտ ու միախորհուրդ, կը հաւատային Յիսուսի՝ Քրիստոս (Մեսիա) և Աստուծոյ Որդի ըլլալուն, ու կը

ճշմարտի պարիլ Քրիստոսի կեանքին և քարոզած սկզբունքներուն համաձայն օրինակելի և բարեպաշտ կեանք մը: Այս ողորմ ու ներշնչմամբ տարուած պաշտօնէն մէկուն էր որ տեղի ունեցաւ Ս. Հոգիի Գալուստք, երբ կը տօնէին Պենտեկոստէի տօնը:

Սիոնի Վերնատունը կը կարծուի եղած ըլլալ Յովհաննէս Մարկոսի տունը, ուր հաւատացեալներ յաճախ կու գային հաւաքուելու և միասնական աղօթք մատուցանելու (Գործք ԺԲ, 12):

Ինչպէս վերը յիշուեցաւ, այս Կիրակիին կը տրուի նաև կանաչ Կիրակիի անունը. այս կոչումի սկզբնաւորութեան մասին թէ՛ն յիշատակութիւն մը չունինք, բայց ան շատ գեղեցկօրէն կը պատշաճի Աշխարհամատրան զաղափարին:

Մեր Տիրոջ Յիսուսի Քրիստոսի Յարութենէն անմիջապէս ետք, առաքելները որոշ վախի և ընկրկումի պահեր ապրեցան, իրենք զիրենք բոլորովին առանձին, անօղնական և անպաշտպան գտնելով. սակայն Փրկչի՝ քարոզութեան շրջանին ապագայի մասին բրած որոշ տկնարկութիւնները և իր Յարութենէն ետք յաճախակի երևումները զիրենք անմիջապէս քաջալերեցին. անոնք գօտեպնդուած, եռանդով ու խիզախութեամբ վերսկսան իրենց սրբազան առաքելութեան, քարոզելով և ամէն կողմ տարածելով Քրիստոսի սուրբ խօսքերը: Այսպիսով քրիստոնէական լոյս հաւատքը սկսաւ ամէն կողմ տարածուիլ, նման ցորենի հատիկին որ իննալով բարբեր հողի մէջ՝ կ'աճի ու ծաւալելով բազում արդիւնք կու տայ: Ահա այդ սերմը եղաւ նոյնինքն մեր Տէրը Յիսուս Քրիստոս, որ քրիստոնէական հաւատքի առաջին սերմերը ցանց առաքելներու սրտին ու հոգիին մէջ և որոնք իրենց կարգին շարունակեցին այդ սրբազան առաքելութիւնը, քրիստոնէաները առաջնորդելով ճամարիս և իրաւ հաւատքի ուղիին ընդմէջէն:

Սկզբնական դարերու Հայրերը զիտցան Եկեղեցիի այս ձևով ծրարակումը, աճումը նմանեցնել բնութեան թարմութեան և կանաչացման ու կանաչ կոչել այս Կիրակին: Գարնան երբ բնութիւնը կ'արգասաւորուի ու կը ստղարելի, խնդի ու ծիծաղի, դալարութեան ու կանաչութեան, նոր կեանքի մը բուկոյնաւորութիւնը կ'աւետէ. ահա այդպէս ալ քրիստոնէական Եկեղեցին այսօր կու գայ աւետելու իր սկզբնաւորութիւնը: Այս Կիրակի, բնութեան պարզեւած տարուան առաջին բարիքները և քրիստոնէական Եկեղեցիի սկզբնաւորութիւնը կու գան իրարու հետ գուղորդուիլ, միաձուլուիլ՝ նոր կեանքի մը աւետիսը տալու համար:

Եկեղեցիի Գլուխն ու Հիմը եղաւ Յիսուս Քրիստոս, որուն շնորհիւ այսօր մեզի՝ հաւատացեալներու խորհուրդներ կը մատակարարուին, շնորհքներ կը բաշխուին և մեղքերու թողութիւն կը տրուի: Եկեղեցին քրիստոնէական մարմնի ամբողջութիւնն է, միացման նշանը անոր զխոյն՝ Քրիստոսի հետ, և կապը՝ հաւատացեալներու եղբայրութեան:

Եկեղեցի բառը իր պարզ նիւթական նշանակութեամբ առնուած, հասարակաց աղօթքի, աստուածային պաշտամունքներու և սուրբ խորհուրդներ կատարելու սահմանուած նուիրագործեալ վայր մըն է: Աշխարհամատրան տօնը, Վերնատունին՝ քրիստոնէութեան առաջին Եկեղեցին ըլլալուն յիշատակի օրն է. Վերնատունը քրիստոնէայ Եկեղեցիներու նախատիպը և Եկեղեցւոյ նուիրականութեան նշանակն է:

Քրիստոս իր վարդապետութեամբ մեծ յեղաշրջում մը յառաջ բերաւ մարդկային բնկերութենէն ներս : Այդ յեղաշրջման գէնքը եղաւ սէքը, որ կոչուած է ազնուացնելու մարդոց զգացումները, մարդկութիւնը բարձրացնելու իր առօրեայի ճշմարիտ հաշիւներէն, զայն տանելու համար դէպի ազնիւ, դէպի զեղեցիկը : Քրիստոնէական վարդապետութիւնը մեզի կը սորվեցնէ պաշտել միայն մեր Տէր Աստուածը. սիրել ու յարգել մեր ծնողքը, սիրել բարեկամն ու բնակերը, և աւելին՝ դժուարագոյնն ու մեծագոյնը՝ սիրել թշնամին . այս վերջինը կը պահանջէ գերագոյն ճիշդ և ուժ, և որուն օրինակն ու տիպարը հանգիստացաւ ինքը Յիսուս Քրիստոս : Անոր համար է որ քրիստոնէական կրօնքը կոչուած է նաև սիրոյ վարդապետութիւն :

* * *

Ճշմարտութիւնները յախտենական և անկորնչելի են : Անոնք հիմնաւորուած կ'ըլլան ամուր և հաստատուն խաբիսիւններու վրայ : Դարեր կու գան ու կ'երթան, սակայն չեն կրնար բառ մը անգամ փոխել այդ ճշմարտութիւններէն : Քրիստոնէական եկեղեցին զարբերու վերլուծութիւններու ընդմէջէն հասած է ներկայ օրերուն, ու տակաւին զայն կը գտնենք թարմ ու նոր, ինչպէս էր ասկէ քսան դարեր առաջ . որովհետև անոր վարդապետութիւնը ճշմարիտ է և արտաքին երևոյթներ չեն կրցած եղծանել անոր սրբութիւնն ու կուսութիւնը, չեն կրցած խախտել անոր ներքին ամուր միութիւնը, անքակտելի կապը :

Հայաստանեայց եկեղեցին ըլլալով անբաժան մէկ մասը բնդհանուր եկեղեցիին, միշտ ամուր կառչած ու կապուած մնացած է Քրիստոսի, անոր վեհ ու վսեմ լուսաւոր քարոզութեան, առաքեալներու և եկեղեցւոյ Հայրերու դաւանած վարդապետութեան : Հայ եկեղեցականը և Հայ ժողովուրդը դարեր շարունակ ու մինչև օրս հաւատարիմ մնացեր են իրենց հայրերու ուղիղ դաւանութեան և ճշմարիտ հաւատքին :

Դժուարին է այն ճանապարհը որը բացաւ և որմէ քալեց մեր Տէրը Յիսուս Քրիստոս : Գեթսեմանիէն Գողգոթա բարձրացող երկար ճանապարհը դժուարին է, լեցուն՝ տատասկներով : Առանց զոհողութեան կարելի չէ հասնիլ Գողգոթայի բարձունքին : Քրիստոս հասնելու համար այդ զագաթին, զոհեց իր անձը և հրաշափառ Յարութեամբ կործանեց մահը :

Մեր նախահայրերն ալ զիտցան քալել այդ ճանապարհէն ու հասնիլ իրենց փառքի սրահին : Շարունակենք քալել մեր նախահայրերու ճամբայէն, հաւատալով որ մեր Տէրը Յիսուս Քրիստոս, համաձայն իր խոստման, զօրավիգն ու օգնականը պիտի ըլլայ մեզի մինչև աշխարհի կատարածը . «Ես ընդ ձեզ եմ գտնեմ այն աւուրս, մինչև ի կատարած աշխարհի» (Մատթ. ԻԸ, 20) :

«Թագաւոր երկնաւոր զեկեղեցի քո անշարժ պահեա և զերկրպագուս անուանող քում պահեա ի խղաղութեան . ամէն» :

ԱՂԱՆ ՎՐԴ. ՊԱՍԻՕՁԵԱՆ

ABOU'L ALA MAHARI

SURA THE SIXTH

In the blazing heat of the mid-day sun, Thyme and Narcissus spread their fragrance,
And the caravan tired and sweaty, covered, lost in dust did slowly advance.
"Fly on caravan, and rend you the storm, enter deep into the sandy clime,"
Thus was speaking now in his angry heart Abou-Mahari, the poet sublime,
"Let the desert wind blow against my face, and let it efface my track on the sand,
Let no man breathe the air I breathe now, no man discover the place where I land.
I already see the fierce tawny lions, from yellow sand-piles they see me, they watch,
They look in my eyes; I see from their mane the wind does sparks of lightning detach.
Them do I call now, "Come I'll not escape, come on and eat me, my heart you devour,
I shall not return to human beings, I shall not open before them my door.
What are men? — O, they are devils with masks, they have fangs and claws which

they hide and shut,

And their tongues are poisonous daggers; hoofs also have they, and do chew their gut,
And who, who are men? — Packs of foxes are they, traitors, apostates, terribly selfish,
Blood-lickers are they, infant-tearing beasts, hangmen, hangmen that only your fall wish,
In poverty fawning and in misery traitors are they, also timorous,
In wealth immodest, spiteful, haughty, also revengeful, boastful, imperious.
The good ones always are sacrificed here, and the bad ones do oppress and torment
The few who are good in this world of ours; so in the life's field darnel does augment
I do curse you now, you men far away, your evil and good and your religions
That do only forge, hammer iron chains, and for slavery do prepare dungeons.
Malicious world, here the powerful gold makes the thief noble and the fool and knave
Wise, intelligent; the ugly one, charming; the harlot, virgin; the timorous, brave.
O, world of mankind, you blood bath-house where the weak is guilty and the strong

is right;

Where whatever ugly thing is done by men, money always has been the guiding might:
And only for gain, man has always been a servant of gain with his paw of crime,
Filthy abortion of satan is he, whom others take as God's picture sublime,
One by one counting my caravan's steps, on my unending, infinite pathway,
And these countless steps added together equal not man's fault of one single day.
I do declare now to the East and West, to countries in north, to countries in south,
— Whose opposing winds, all together now are list'ning to the words of my mouth.
Take you and announce my inflaming words, that the world may bear, from the west

to east,

That filthier than man, atrocious than he is the man again and not the wild beast
So long as the stars do wink their eyes and their unquenched light to the desert send,
So long as the piles of the burning sand of the desert do hiss like a serpent,
Run away car'van from that brothel's lewd and licentious and filthy banquets,
From the public-place of its oppressions and from its filthy salesman's markets,
And you run away from community, from revenge of men, their justice and right.
Away from women, from love, from friends, breathless run away from man's shadow's

sight,

Go on caravan, do grind and crush human justice and right under your hard toes
And with clouds of dust of your path cover all evil and good, sovereignty, laws.

Let the fiery winds rustle over me, and let me be torn by tiger and lion,
 You, my caravan, do not turn back, to th'end of my days you go on and on".
 Stretching like arrows the arch of their necks, now the camels of Abou-Mahari
 Leaving behind them innumerable caravan of dust, did onward hurry.
 They did dart onward in the scorched fields to the far distance, towards the unknown,
 And on their pathway raised clouds of dust covering the fields, the cities and town.
 As if terrified, Abou-Mahari, without stopping, was running away,
 And rule and order, wife, community were pursuing him and blocking his way.
 But the caravan, with jingling of bells, without looking back, in hasty motion
 Passed the pyramids of the great cities and the noisy roar for bread and passion.
 It ran rapidly — passing the villages that for centuries did not at all move
 In their ignorance — and sunk in far climes in search of the gold star and its earnest love.
 The stubborn car'van thus all days and nights, the contorted pathway did swallow and lap,
 And with troubled soul, Abou-Mahari did angrily think, his brows wrinkled up.
 And the caravans of his mad thoughts now, like fierce falcons caught in the stormy wind,
 Soared in dispersion, in confusion soared, desirous a bright station to find.
 Abou-Mahari without tears did weep and infinite was the grief in his soul,
 As the pathway that stretched before him, like a serpent that has no end at all.
 He looked not behind at the way he passed, he grieved not for what he did abandon,
 He did not salute, nor took the salute of the car'vans that met him and passed on.

AVEDIK ISAHAKIAN

Trans. M. MANOUKIAN

* * *

Թաղուիմ, երանի՛, վարագայ սարին,
 Առջևս փրոտի ֆաղաք վանայ,
 Արևն առտուան նըստի իմ ֆարին,
 Վարի պատկերին նայի, զարմանայ:

Սիփանը՝ հեռուն, գըլխին՝ աստղաքագ,
 Ցայգն ամբողջ՝ անփուն հըսկումի կենայ,
 Վարագայ սարէն՝ լուսինն նորածագ՝
 Համապատկերին նայի, զարմանայ:

Մ. ՄԱՆՈՒԿԻԱՆ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

1. ԿԱՐԱՄԵՏ ՔՆ. ՎԱՆԵՑԻ

(1395 — 1476?)

ԺԵ. Դարու բազմաթիվ գրիչներէն է Կարապետ ՔՆ. Վանեցի, որուն գործունէութիւնը կը տարածուի 60 տարիներու վրայ: Ան որդին էր Ստեփանոս Քաւանայի և Մինայի: Աշակերտած է Մկրտիչ Քաւանայի և Խլաթեցի Գրիգոր Վարդապետի: Իրեն կենսակից ունեցած է նախ Թանաու խաթունը (1421) և աւելի յետոյ Խոնդ խաթունը (1451): Ընդհանրապէս ապրած և աշխատած է Վանի մէջ:

Իր բեղուն գրչէն ծանօթ են մեզի աւելի քան երկու տասնեակ գործեր. կը ներկայացնենք ժամանակագրական կարգով:

1.— Աւետարան, օրինակած է, և ծաղկած առաջին անգամ, 1418ին, Վանի մէջ, Ղազար տանուտէրի ցանկութեամբ.— Զեռ. Երևանի, Թիւ 4931:

2.— Մաշտոց, օրինակած է 1418ին, Վանի մէջ, Անդրբանոսի որդի Յովանէս տանուտէրի ցանկութեամբ.— Զեռ. Վիեննայի, Թիւ 108:

3.— Աւետարան, օրինակած է 1421ին, Վանի մէջ, Ստեփանոս կրօնաւորի համար.— Զեռ. ասենօք Վանի Արարուց եկեղեցւոյ:

4.— Աւետարան, օրինակած է 1421ին, Վանի մէջ, տանուտէր Յովհաննէսի համար.— Զեռ. Երևանի, Թիւ 3716:

5.— Աւետարան, օրինակած է 1422ին, Վանի մէջ, Թուրլուսի որդի Յովհաննէս Քաւանայի փափաքով.— Փրդալէմեան, Նօտարք Հայոց, էջ 69:

6.— Յայտնաւորք, օրինակած է 1427ին, ըստ երևոյթիւն Վանի մէջ, Թաւաքալի որդի Յովանէս տանուտէր խնդրանքով.— Լ. Ս. Խաչիկեան, Յիշտ. ԺԵ. Դարի, Ա. Մասն, էջ 659:

7.— Աւետարան, օրինակած է 1435ին, Վանի մէջ, բրուտ Ստեփանոսի ցանկութեամբ.— Զեռ. Երևանի, Թիւ 4840:

8.— Յայտնաւորքի մը մեծագոյն մասը օրինակած է 1435ին, Երկայն Ընկուղեաց Վանքին մէջ.— Զեռ. Ս. Յակոբեանց, Թիւ 25:

9.— Աւետարան, օրինակած է 1437ին, Վանի մէջ, Ղազարի որդի Սարգիս Արեղայի ցանկութեամբ.— Զեռ. Երևանի, Թիւ 5530:

10.— Յայտնաւորք, օրինակած է 1442ին, Վանի մէջ, մահդեսի Միւթարի խնդրանքով.— Լ. Ս. Խաչիկեան, Յիշտ. ԺԵ. Դարի, Ա. Մասն, Թիւ 604:

11.— Յայտնաւորք, օրինակած է 1445ին, Վանի մէջ, Խուլուրէկի որդի Մկրտիչ կրօնաւորի ցանկութեամբ.— Յիշտ. ԺԵ. Դարի, Ա. Մասն, Թիւ 655:

12.— Աւետարան, օրինակած է 1451ին, Վանի մէջ, Ստեփանոսի դուտոր Փաշայի ցանկութեամբ.— Զեռ. Երևանի, Թիւ 4893:

13.— Ճառընտիր, օրինակած է 1453ին շատ առաջ, էվատչահի որդի Յովանէսի համար.— Զեռ. Երևանի, թիւ 3791:

14.— Մաշտոց, օրինակած է 1454ին, Վանի մէջ, Թումայի որդի Աւետիս կրօնաւորի փափաքով.— Զեռ. Երևանի, թիւ 905:

15.— Մաշտոց, օրինակած է 1458ին, Վանի մէջ, Մելքիսեղ կրօնաւորի ցանկութեամբ.— Լ. Ս. Խաչիկեան, Յիշտ. ԺԵ. Դարի, Բ. Մասն, թիւ 140:

16.— Գանձարան, օրինակած է 1462ին, Վանի մէջ, Հէրապետի որդի Ատոմ կրօնաւորի խնդրանքով.— Զեռ. Երևանի, թիւ 5798:

17.— Աւետարան, օրինակած է 1462ին, Վանի մէջ, Մելքիսէթ տանուորոջ խնդրանքով.— Յիշտ. ԺԵ. Դարի, Բ. Մասն, թիւ 229:

18.— Մաշտոց, օրինակած է 1467ին, Վանի մէջ: Ստացող՝ Յովանէս Քաշանայ.— Զեռ. Երևանի, թիւ 4162:

19.— Գանձարան, օրինակած է 1467ին, Վանի մէջ.— Նօտարք, էջ 231-232:

20.— Ճաշոց, օրինակած է Վանի մէջ, 1473ին, երբ 78 տարեկան էր: Ստացողք՝ Խոջա Մարչահ և եղբայրը Շաքար.— Զեռ. Երևանի, թիւ 4875:

21.— Աւետարան, օրինակած է 1475ին, Վանի մէջ, Մկրտչի որդի աղքատ Յովսէփի խնդրանքով.— Զեռ. Երևանի, թիւ 5013:

22.— Աւետարան, օրինակած է 1475ին, Վանի մէջ, ոսկերիչ Ասպահանչահի խնդրանքով.— Յիշտ. ԺԵ. Դարի, Բ. Մասն, թիւ 482:

23.— Ճառընտիր — Տօնականի մը օրինակութեան մասնակցած է 1476ին «տկար անձամբ», և գրած է 20 տետր, և ապա կազմած է զայն իր «տկար» մասններով: Ստացող՝ Կարապետ Քաշանայ՝ որդի Մկրտչի Քաշանայի.— Յիշտ. ԺԵ. Դարի, Բ. Մասն, թիւ 506:

2. ԿԱՐԱՊԵՏ ՔՅՆ. ՈՍՏԱՆՑԻ

(1439 — 1467)

ԺԵ. Դարու արդիւնաւոր դրօշներէն է Կարապետ Քաշանայ Ոստանցի, որդի Ստեփանոս Քաշանայի և Փաշայի: Ան ապրած և գործած է Ոստանի մէջ: Իր գործունէութիւնը կը տարածուի երեք տասնամեակներու վրայ: Այդ շրջանին իր արտադրած ձեռագիրներէն մեզի ծանօթ են մօտ տասնեակ մը. կը ներկայացնենք ժամանակագրական կարգով:

1.— Ճաշոց, օրինակած է 1439ին, Ոստան ծովահայեաց քաղաքին մէջ, Թումայի որդի տանուտէր Յոհաննէսի պատուէրով.— Լ. Ս. Խաչիկեան, Յիշտ. ԺԵ. Դարի, Ա. Մասն, թիւ 556:

2.— Գանձարան, օրինակած է 1440ին, Ոստանի մէջ, Թումայի որդի տանուտէր Նարեկացի Հիւսն Պետրոսի փափաքով.— Զեռ. Երևանի, թիւ 5404: Յիշտ. ԺԵ. Դարի, Ա. Մասն, էջ 509:

3.— Գանձարան, օրինակած է 1444ին, Ոստանի մէջ, տանուտէր Ատոմի և իւր կենակից Դովյաթի փափաքով.— Զեռ. Երևանի, թիւ 8058:

4.— Ժամագիրք, օրինակած է 1445ին, Ոստանի մէջ, խնդրանքովը Ստեփանոսի որդի Յակոբ կրօնաւորի, որուն եղբայրը Լուսաւազ նահատակ-

ուած է «Եանաբրինաց, վասն տնտեսն Քրիստոսի»։— Յիշատ. Ժե. Դարբ. Ս. Մասն, Թիւ 656:

5.— Գանձարան, օրինակած է 1457ին, Ոստանի մէջ, Խոջայ Ստեփանոսի որդի Կարապետ Քաջանայի խնդրանքով։— Զեռ. Երևանի, Թիւ 4091:

6.— Ճաշոց, օրինակած է 1459ին, Ոստանի մէջ, Խոջայ Արդլը-Աղլղի ցանկութեամբ։— Լ. Ս. Խաչիկեան, Յիշատ. Ժե. Դարբ. Բ. Մասն, Թիւ 154:

7.— Աւետարան, օրինակած է 1461ին, Ոստանի մէջ, Գուհարի փափաքով։— Յիշատ. Ժե. Դարբ. Բ. Մասն, Թիւ 206:

8.— Աւետարան, օրինակած է 1467ին, Ոստանի մէջ, Աւետիսի որդի Սուլտանչահի համար։— Զեռ. Երևանի, Թիւ 6390:

9.— Աւետարան, օրինակած է 1467ին, Ոստանի մէջ, Սիւրմայի որդի Յովհաննէս Քաջանայի ցանկութեամբ։— Յիշատ. Ժե. Դարբ. Բ. Մասն, Թիւ 333:

Ն. ԱՐՔԵՊՍ. ԾՈՒԱԿԱՆ

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

Բ.— Ի ՍՈՒՐԻ ԾՆՈՒՆԴՆ ՓՐԿՉԻՆ

Զի անէ՛քն լուծաւ, արտասուն փարատեցաւ, տըրտութիւնն սփոփեցաւ, փիշան հայթայթեցաւ, սուզն մխիթարեցաւ, փշարերութիւնն արմատախիլ եղև, արտաքսեալն դարձեալ, դրախտն բացաւ, դժոխքն աւերեցաւ, և երկիր խաղաղութեամբ լցաւ:

Փառք ի բարձունս, զի բարձրեալն անտի խոնարհեցաւ, յերկիր խաղաղութիւն, զի խոնարհութեամբն անճառելի՝ ըզխոռվութիւն երկրի և զպատերազմունս անմարմնոցն՝ մարմնաւորութեամբն իւրով հանդարտեցոյց, քանզի ճշմարտութիւն յերկրէ բուսաւ, արդարութիւն յերկնից ծագեցաւ, Տէր որ ետ զբաղցրութիւն, և աշխարհ մեր տացէ զպտուղ իւր, արդարութիւն առաջի նորա զնացէ:

Զի ուստի լցաւ անիծիւք, այսօր անտի լցաւ օրհնութեամբ, խայթոց օձին բթեցաւ, որ ի թունից նորա գլորեցան, խանձարբօք մանկանս այս ապրեցան, թոյնք նորա եղձան, և լյանապատահոս և ի կարծրարուղի յաղբերէ յայտմանէ ի բաց լուացաւ, թշնամին պատրեալ կործանեցաւ, և խաւարեալքն լուսաւորեցան:

Յիրաւի բարբառեցաւ ձայն երկնայնոցն, ասել՝ յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն. զի հաճեցաւ փասն մարդկան ուրացողաց և ամպարլախաց արարողն մարդոյն՝ այսօր մարդ լինել, և ի փառս իւր զմարդկայինն վերացուցանէ. ապա պարտ է՝ ուրախանալ երկրաւորացս ընդ երկնաւորսն, յազազս երկնաւորին, և երկնաւորքն՝ ուրախանալ ընդ երկրաւորքս, յազազս երկրաւորին: Երկրաւորքս պարտիմք՝ զի զոր ոչն կարէաք տեսանել յերկինս տեսաք յերկիր, և երկնաւորքն ուրախանան, զի զոր ոչն կարէին նրկատել երկնաւորան՝ տեսին երկրաւս:

Քանզի բնութիւն աստուածութեանն և մարդկութեանն միացան այսօր առ մանուկս այս, որ ծնաւ փրկիչ մեղ, առ մի երես, առ մի որդին միածին, որ էր անտեսանելի աստուածային բնութեան որդի, այսօր եղև տեսանելի մարդկային բնութեամբն՝ հրեշտակաց և մարդկան, զԱստուած՝ մարդիկ մարդ տեսին, և զմարդն հրեշտակք՝ Աստուած փառաւորեցին: Ապա պարտ է զմարմինն հաւատար բանին Աստուած խոստովանիլ, զի ի ձեռն մարմնոյ երևեցաւ անտեսանելին երկնաւորաց և երկրաւորաց: Եւ այսօր երկնաւորքս տօնակից լինին երկնաւորացն, և ասել՝ փառք ի բարձունս Աստուծոյ, որ ի բարձրութեանէ երկնից խոնարհեցաւ, և յերկիր խաղաղութիւն, զի իջանելովն իւրով, զերկիր ի խոռվութենէ հանդարտեցոյց, ի մարդիկ հաճութիւն, զի արարողն երկնից և երկրի մարդ լինի:

Ով առաւել սքանչելեացն և հրաշագործութեան հրաշագործողին, որ էր, և է և միշտ է, և ի վեր քան զքան և զմիտս, որ ի հոգոյ մարդ արարեալ՝ մարդ լինի, որ ի կաւէ բանաւոր անօթ ստեղծեալ, անօթ ստեղծանի, որ ի նա-

խաստեղծն փշեաց հոգի կենդանի, այսօր ի ստեղծուածէ առեալ միտք, հոգի, որ է անմահ աստուածային բնութեամբն, այսօր առեալ զմահկանացու բնութիւնս մեր, և արարեալ անմահ աստուածային բնութեամբն: Այսօր առեալ լրգմահկանացու բնութիւնս մեր և արարեալ անմահ, և մեռանի Աստուած մարմնով, զի կենդանացի մարդն աստուածութեամբն: Ճոխն աղքատանայ, զի աղքատն՝ նորա աղքատութեամբն մեծացի:

Ո՞վ իրացդ սքանչելի, ճոխն աղքատանայ և ի մարմնոյ իւրոյ կերակրէ դամենայն տիեզերս, ճոխն աղքատանայ և զխո(նա)րհն՝ բարձրացուցանէ, ճոխն աղքատանայ և զհզօրն քակէ յաթոռոյն, ճոխն աղքատանայ և զքաղցեալսն լրնու բարութեամբ, ճոխն աղքատանայ, և զմեծատունն արձակէ ունայն:

Ո՞վ աղքատութեանս այս, օտարութեանս, որ զերկինս ձգեալ և արարեալ զերկիր, և զընակեալ ի բարձրութեան երկնից, այսօր յանապատն յայրին, աղքատաբար ծնանի: Որ ի փայլատակմանէ աստուածութեան նորա բոցեղէն թևաքողեալքն ծածկէին զերեսս իւրեանց, այսօր աղքատաբար ի խանձարուր պատի: Որ բիրս բիրուց հրեշտակք պաշտեն զնա, և Ռք Ռաց հրեշտակապետացն սպասաւորեն նմա(ն), այսօր ի հովուաց բարերանի: Որ ի վերայ հրանիւթ աթոռոց քառակերպից նստի, այսօր իրրե աղքատ ի մսուր անրանից բաղմի:

Ո՞վ աղքատութեանս այս հիանալի, յայրին աղքատաբար տղայ լինի, և յերկինս աստուածաբար յերկնաւորաց բարերանի: Յայրին ի խանձարուր պատի, և յերկինս ի հրանիւթիցն փառաբանի: Յայրին ի մսուր բաղմի և յերկինս ի ծոցոյ Հօր ոչ պակասի: Յայրին ի հովուաց փառաւորի, և յերկինս ի դասապետաց փառաբանի:

Չայնպիսի ճոխն՝ այնպիսի աղքատ տեսանեմ. զոր ի կրկին՝ ի վեր և ի վայր տարուբերեալ ի մէջ ածի: Այլ տեսցուք եթէ յաղագս աղքատիս այս զի՞նչ պատմէ մեզ աստուածային աւետարանիչն Մատթէոս: Ի ծնանելն Յիսուսի, առէ, ի Բեթղահէմ Հրէաստանի, յաւուրս Հերովդէ արքայի, ահա մոզք յարեւելից եկին յերուսաղէմ, և ասեն. Ո՞ւր է որ ծնաւ արքայն հրէից, զի տեսաք զաստղն նորա յարեւելս, և եկաք երկիր պաղանել նմա: Իսկ եթէ այդ այդպէս է յաղագս աղքատի այս, ապա աղքատութիւնս այս կարի մեծապէս վերադոյն է. զի թագաւորք յարեւելից զան նմա յերկրպագութիւն յերուսաղէմ, և զնա ի խանձարոցն թագաւոր կոչեն, զոր և լուսաւ Հերովդէս և խռովեցաւ և ամ. Երուսաղէմ ընդ նմա:

Եւ ասեն ցմոզն, զի՞նչ ասէք, ով արք օտարք, թագաւոր ո՞ր լուսաւ այդպիսի, զի ի խանձարուրս այդպէս հռչակեսցի, մինչև յերուսաղէմ յարեւելս հռչակեսցի անուն նորա, և թագաւորք դան նմա յերկրպագութիւն: Մեք աստ թագաւոր այլ ոչ ճանաչեմք՝ բաց ի Հերովդէէ արքայէ, միթէ ամա՞ եկիք երկիր պաղանել: Ասեն մող(ք)ն. մեզ ծնեալ թագաւորի նշան եղև, և ոչ ի տիս հասակի: Ասեն նոքա. երթայք մոլորիք, և թագաւոր այլ ոչ գտանէք բաց ի Հերովդէէ յայսմանէ: Ասեն մողքն, եթէ այսքան երկայնադոյն ճանապարհաւ ոչ մոլորեցաք խնդրելով զՀրէաստան, այնպէս և նովաւ քաջայոյս եմք գտանել ի Հրէաստան զծնեալ արքայն. զի թէ ծնեալ արքայն յերկնաւորաց ոչ էր հրչակեալ, սակայն զօրութիւն երկնային սպասաւորութեամբ յաղագս նմա յերկրպագութիւն մեզ ոչ էր առաջնորդեալ: Ասեն հրէայքն՝ զի՞նչ իցէ զօրութիւն երկնաւորին, կամ զիսրոյ լինի ծնունդ երկնային, առաջնորդութեան զօրութեան երկնային, այս թագաւորք՝ հպարտք և օտարոտի և ստահակք ոչ էին եկեալ նմա յերկրպագութիւն:

Ասեն երբայեցիքն. զի՞նչ իցէ զօրութիւն Աստուծոյ: Ասեն նոքա. Աստ-
ղն զի՞նչ է զոր ասէք: Աստղն արարչութիւն է, և ոչ զօրութիւն: Ասեն մոզ-
քըն. դուք էք մոլորեալք, քանզի զխեղճ քստ սովորութեան աստեղաց և զծը-
նընդենէ երկրաւորաց, օրէնք աստեղաց ոչ փոխին մինչ ցկատարած աշխարհի,
որ դնացունք իցեն՝ ամենն ին յընթանալոյ ոչ խափանին, յարեւելից յարեւմուտս
կատարեն զընթացս իւրեանց. և որ չեն դնայունք՝ ուր հաստատեցան անդ ան-
շարժ կան և մնան յաւիտեան, ոչ այլ բարձրանան և ոչ այլ խոնարհագոյնս ե-
րևին: Իսկ զօրութիւն աստեղս այս, յորժամ դադարէաք՝ անդ դադարէք, և ի
կանխելն մեր՝ առաջի մեր ընթանայք, ի պէտս առաջնորդութեան, և թողեալ
զբարձրութիւն երկնից՝ կարի խոնարհագոյն օդադնաց առաջի մեր ընթանայք.
և ոչ եթէ յարեւելից յարեւմուտս կատարէք, քստ օրինակի աստեղաց ըզդնացս
իւր, այլ ի հիւսիսոյ ի հարաւ, և ոչ եթէ ի տուէ քստ սովորութեան ծածկէր ի
ճառագայթից արեգականն, և ի դիշերի միայն ծագէր, այլ ի դիշերին ծածկէր
ի մէնջ և ի մէջ արեգականն, որպէս զօրութիւնն արարողին արեգական առա-
ւել ճառագայթիւ առաջնորդէք: Եթէ ոչ էք ծնունդն երկնաւոր, սակայն զօրու-
թիւնս այս, յօրինակ աստեղ, այգալիսի օտար օրինակօք մեզ ոչ սպասաւորէք,
և ի խանձարրոց մանկան, թազաւորք օտարք՝ մեծամեծք և անհաւատք. ըն-
ծայլզ նմա յերկրպագութիւն: Չայս ամենայն օրինակս բերէր հարցանել մո-
ղուցն, ասելն ուր է որ ծնաւ արքայն հրէից, զի տեսաք զաստղն նորա յարեւլս
և եկաք երկիր պաղանել նմա: Չայս ամենայն խօսէին ցնոսս և զայս լսէին ի
նոցանէ, զոր և լուաւ Հերոդէս և խոռոկեցաւ, և ամենայն երուսաղէմ ընդ նմա:

Զի՞ խոռոկիս Հերոդէս և անմտաբար տրտմիս, թազաւորութեան? Իր-
ւար ծնեալ մանկանն՝ ստոյգ է, այլ ոչ զի նստցի յաթոռ թազաւորութեան
քում, այլ զի աղքատաբար զայստեամբ աւերեսցէ զօրութիւնս զժողոց: Իսկ
եթէ վասն երկրպագութեան թազաւորացդ թախճեալ տրտմեսցիս՝ դուցէ
Հրէաստան այնպէս նմա երկիր պաղանեն, մի տրտմեսցիս, այլ ուրախացիր, զի
եթէ թազաւորք օտարք և հեռաւորք ճանաչիցեն զնա թազաւոր թազաւորաց,
և եկեալ նմա յերկրպագութիւն խոնարհութեամբ, զի վայելեցեն զթազաւո-
րութիւնն իւրեանց, խոնարհեաց և դու ընտանեզոյն և զնա նրմա յերկրպա-
գութիւն և վայելեալիւ հրբամանաւ նորա, որպէս և օտարք զքո թազաւորու-
թիւնդ ի կեանս յայս: Եթէ երկնաւոր կարծիցես, ոչ կարես հակառակել և յետս
հարկանել. դարձեալ պարտ է քեզ խոնարհութեամբ երկիր պաղանել և վայելել
զկեանս յայսմ աշխարհի թազաւորութեամբ քով, և զհանդերձեալ զկեանս ար-
քայութեան նորա: Այսա թէ պարզաբար երկրաւոր համարիս միայն, ընդէ՞ր
բնաւ երկնչիս, որ ասացեր՝ եթէ ոչ երբեք լուեալ է ի խանձարրոց թազաւոր,
և մինչև նա ի տիս գայցէ թազաւորութեան՝ մի՞թէ առանց մահու ակն ունի-
ցիս մնալ և զառյապայ լինելոցն առաջի աշաց ունելոյ տրտմեսցիս:

Այո՛, ասէ, վասն այգորիկ տրտմիմ երիս պատճառանօք, [զ]ի լուեալ
եմ ասելով զիրն՝ ի Բեթղահեմ ելցէ իշխան, որ հովուեսցէ զժողովուրդ իւր:
Եւ երկրորդ զի զիրն այն կատարեցաւ և թազաւորքն այս մեծագոյնք եկին նը-
մա յերկրպագութիւն: Երբորդ՝ զի աստեղըն առաջնորդ[ը]ութեամբն եկեալք
յերկրպագութիւն, ոչ թէ միայն ասացին՝ ո՞ւր ծնաւ արքայն, այլ թէ ուր ծնաւ
արքայն հրէից: Եւ ոչ դարձեալ թազաւոր թազաւորաց, այլ Հրէից միայն, զի
ժողովուրդս թողեալ զիս երթան նմա երկիր պաղանեն:

Աւագ չարագոյն անմտութեանն, մի՞թէ լուար մարգարէի նախագո-
չակեալ, կամ վասն Սաուղայ, կամ վասն Դաւթի և Սողոմոնի, կամ վասն այլ
թազաւորաց, որ թազաւորեցին: Ոչ, ասէ, ոչ մարգարէք մարգարէացան, և ոչ
այգալիսի օրինակօք աստղ զուշակեալ թազաւորաց օտարաց բերեալ ցնոսս յեր-

կրպագութիւն: Իսկ թէ աշդպէս իցէ, և վասն մանկանն այնր մարդարէացան, և աստղն վասն նորա գուշակեաց, և այնպիսի օտար և սքանչելի խորհրդով առաջնորդել թաղաւորաց օտարաց՝ զալ նմա յերկրպագութիւն, ապա աստուածային իցէ և երկնային: Մի՞թէ հնար ինչ իցէ հակառակել հրամանացն Աստուծոյ: Ոչ, ասէ. իսկ եթէ աստուածային իցէ, ապա Քրիստոսն է որ զալոց էր:

Արդ հարցեալ քննեցից, եթէ Քրիստոս ուստի՞ դայցէ: Եւ կոչեցեալ ըղբահանայքն, և զգալիւք ժողովրդեանն, հարցանէր. և նոքա ասեն՝ ի Բեթղաւեմէ՝ երկիր Յուդայ, ոչ կրասեր իշխանս Յուդայ. ի քէն ելցէ իշխան, որ հովուեացէ զժողովուրդ իւր զմարայէլ: Արդ ստուգեցեր զհշմարիտն, ով Հերովդէս, մի՞ կարծեր թաղաւոր Հրէաստանի միայն, այլ իբրեւ ի թաղաւորէ երկնաւորէ՝ ի բաց վճարեալ զգաւածանութեան խորհուրդդ, և անհաւանութեամբ մաքսակոյտ ստուգէ զմիւրիւրեմն թաղաւորութեան քո:

Ստո[ւ]գէ աշտմ զի գրեալն կատարեցաւ, և կատարեա զհնազանդեյն և զհաւանելն ուղիղ: Բայց թերեւ լեզուն խօսէր խոնարհարար, և սրտին նիւթէր զհենդութիւն, խօսէր յաղաղա ճշմարտութեան զստան իբրեւ զուղիղ, և զարդարութեան պատրանքն իբրեւ զարդարութիւն, ասէր ցնոսա՝ զաղտարար, երթայք քննեցէք վասն մանկանն և յորժամ գտան(ան) իցէք ազդ սրարէք ինձ, զի և ես եկեալ երկիր պաղից նմա: Ո՞վ չար դաւածանութեանդ օրինակ հաւատացելոյդ, ծածկեալ ունի զկատարեալ անօրէնութիւն դաւածանութիւնդ և պատիր երկրպագութեանդ, որ սուր քո զաղեղեալ? պատրուակեա զկերպարան ստութեան սպասաւորութիւն, ըստ սովորութեան առաջին հրապուրողին, որոյ աշակերտեցար պատրանօք, խօսիս ի ծածուկ սրտի քոյ վասն նորա, որ քննէ ըզսիրտս և զերիկամունս, բարբառիս իբրեւ ուղիղ զստան, որ զյայտնին անտես ատնէ, և զծածուկս քննէ: Դու խօսիս ոչ ուղիղ, որ խօսիս զանարութիւնդ որպէս և կամիս, իսկ մանուկն որ զուղիղն ճշմարտէ, և զկամակորն կործանէ: Եթէ ուղիղ խօսեցար, կատարեն ուղղեալքն ուղիղ առաջնորդութեամբ և զարձցին առ քեզ. ապա թէ ոչ ծածուկդ քո յայտնեցան առ պատեալն ի խանձարուրս, և առ քեզ զարձցին պատրանք դաւածանութեան քո, և ուղիղքն ուղղեացեն ուղիղ հանապաճաւ: Իսկ նոքա լսելով զայս՝ երթան ի Բեթղաւէմ, ահա աստղն զոր տեսին առաջնորդէր նոցա մինչև եկեալ եկաց ի վերայ տանն ուր էր մանուկն, և տեսին զաստղն և ուրախացան ուրախութիւն մեծ յոյժ:

Ո՞վ թաղաւորացն օտարաց ուղղութեան, ո՞վ թաղաւորի ընտանեղունի կամակորութեան, տեսեր ընտանեկունին զառաջնորդութեան պատճառն, որ զուշակէր զՏեառնէ իւրոցն զալ յիւրսն, և արամեցան, տեսին օտարոտիքն զառաջնորդն, որ ցուցանէր զհաւաքօղն ցրուելոց յօտարութենէ յընտանութիւն, և ուրախացան խնդութիւն մեծ յոյժ:

Արդ ամենայն յաղաղա աղքատի այսր, որ յայրն ծնեալ և ի խանձարուր պատեալ, և ի մսուր յանբանից եղեալ ասացաւ և կատարեցաւ: Արդ տեսցուք եթէ պերճացեալ փարթամք և աշխարհայուր թաղաւորք զինչ մատուցանեն աղքատիս այս, կամ որպիսի(ս) պատուով պատուեացեն: Աւտարք, պերճք և ճոխ թաղաւորքն օսկիակառք, զտղայն ի խոնարհազոյն բազմեալ մարի: Եկին, ասէ, անդ ուր էր մանուկն, և մօտն ի տունն, տեսին զմանուկն, հանդերձ Մարիամաւ մարբն իւրով, և անկեալ երկիր պաղանէին նմա:

Մեծ էր աղքատութիւն մանկանս այս, երկինք նմա աստեղքն սպասաւորէր, հարաւ ընդունէր, արեւէք՝ զթաղաւորսն յերկրպագութիւն պատրաստէր, հրեշտակք ձայնիւ միայն փառարանէին, մոզքն՝ զընծայան մատուցացանէին, և բացեալ զգանձս իւրեանց մատուցին նմա պատարազս, օսկի, կնդրուկ, և զմուսս:

Ասացէ՛ք, ով մոզք երանելիք, թէ (ուր՝ և) ո՞ւր ծնաւ արքայն հրէից, և եկայք տեսէ՛ք և երկիր պաղէ՛ք նմա իբրեւ թագաւորի, մատուցի՛ք նմա պատարագ ոսկի, որպէս վայելէ՛ր թագաւորի, և զկնդրուին, և զգմուն, յի՞նչ պէտտ մատուցի՛ք՝ պատմեցէ՛ք: Լուարուք, ուր նախ սկիզբն երկրպագութեան թագաւորին այս ծագեցաւ, և պատիւ երկրպագութեան և զուշակումն ծագմանն արեղականն արդարութեան: Անտի և յաղազս խոնարհութեան նորա՝ զոր մարդասիրապէս կրելոց է, պարտ էր օրինակացն՝ ըստ իւրաքանչիւրոց զուշակել, երկս մասն մատուցեալ պատարագացս երեքսրբեան օրհնարանութիւն քերթելոցն և սերորէիցն օրինակէր իբրեւ մանկան երկնաւորի, իսկ յաղազս մարմնական խոնարհութեանն, որպէս որդի Դաւթի կոչեցաւ, առնու զթագաւորութիւնն նորա և թագաւորեալ ի վերայ տանն Յակոբայ, մատուցէ՛ք նմա ոսկի: Իսկ ըզխունդն՝ վասնդի կոչի յազգէ Ահարոնի, որպէս քահանայ յաւիտեան՝ ըստ կարգին Մելքիսեղեկի, և իբրեւ Աստուծոյ:

Իսկ ըստ տառից երգարանի հօր անուանելոյ մանկանդ ասելով զմա, եղէ ևս որպէս մարդ առանց օգնականի, և ի մեռեալս ազատ, եղին զիս ի գլխի ներքնում, սակս այսորիկ մատուցէ՛ք նմա զմուռս, քանզի մեռանելոց էր, որ և մահուամբ իւրով կենդանացուցանէ զմահացեալսն յաւիտեան: Ասացից իսկ պարզաբար զոսկին, իբրեւ թագաւորի, զմուռն, որպէսզի մեռանելոց էր, և ըզխունդն, իբրեւ Աստուծոյ: Իսկ եթէ չարացայք ընդ դալուստ մեր այսօր, զի ազդ օտարտի, խառնիճաղանճ, և կռապաշտք, թշնամիք զիկեալք թագաւորի այսմ, և ոչ հնազանդք արժանի հաւատալոյ համարեացուք զվրկայութիւնս օտարացելոցս ընտանիքդ և թշնամեացն բարեգործեալքդ և կռապաշտիցս աստուածապաշտքդ, հաւատացէ՛ք ի մանուկդ յայդ, ըստ ընծայից մերոց պատարագաց, երկիր պաղէ՛ք իբրեւ թագաւորի, և փոխանակ ոսկւոյն, մատուցէ՛ք պատիւ, և փոխանակ մատուցանելոյ կնդրիկի, զհաւատս՝ խոստովանեցարուք զոտ Աստուած, եղերուք մատուցանօղ զմոի, ըստ հաւատոցն Նիկողիմոսի, և մի ըստ դործոցն Կայիափայ և Անայի: Եղերուք հաւատացեալք զրոյն, զի պարտ է կատարել զրոյն, և մի թերահաւատութեամբ զկատարումն խորհիք իմանալ և երկմտութեամբ զայթազեալք և զայն զայթազեցուցանել, որոց և Տէրն վայտակ, որ զայթակղեցուցանէ զմի ի փոքրրկանցս յայսցանէ:

Այլ նախանձաւոր լիւրուք մօտաւորեղ հեռաւորացս, և հաւատացէ՛ք ի մանուկս յայս՝ իբրեւ յԱստուած, և դարմացէ՛ք ընդ աստուածալայելչապէս ծրնունդ սորա: Ի խանձարոց ևս մեղ զօրութեամբ իւրով զգիտութիւն առաջնորդել մեղ, և մատուցանել նմա պատարագ, ըստ կարգաց, անօրէնութեամբ իւրով: Դուք վատթարագոյն համարելով զգա, վասն խօսելոյ առն հիւսան, և մօր զորա կուսի, որդի հիւսան անէ՛ք, զոր և ճշմարտապէս օրինակէ՛ք և ստութեամբ կորնչիք: Ասէ՛ք որդի հիւսան և ոչ հաւատայք, և զի որդի հիւսան անպէս ճարտարապետի, որ առանց արհեստի ձգեալ առանց սեան զկամարս երկնիս, և ի վերայ ջուրց առանց հիման հաստատեալ զերկիր:

Աստ ծնաւ զգա մայր զորա կոյս, ի հարաւ, և առ մեղ յարեւելս, ազրիւր անուանեցաւ, ուստի բղիկեալ առանց հիւթոյ ջուր կենդանութեան, ունելով զձուկն բանաւոր, որ զենանի զենմամբ կենդանի, և ի մարմնոյ նորա տիկերք ամենայն կերակրին, և ոսկր նորա մի բեկցի, և իմաստնացուցանէ զձրկնորսս յիմարս, խնուլ զբերանս իմաստնոց ճարտասանից, և հեռաւորացս և օտարացս ալպէս նշանակ եղև, և իսկոյն հաւատացաք զհեռաւորութիւն ճանապարհին մերձ առ զրունս համարելով:

Դուք, որ մերձ առ սեամս կայք, ուստի ձայն աւետեաց հնչեալ տիեզերաց, և զարթոյց զննջեցեալն անհաւատութեամբ, ընդէ՞ր ոչ լուայք՝ և եկիք յերկրպագութիւն, որ առ զբունս մերձ եկեալ եմք, և լուայք զձայն հովուացըն, զոր լուան ի զօրաց երկնաւորաց, որ բարբառեալ՝ և անկ. փառք ի բարձունս Աստուծոյ, յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն։ Աստ բարբառեցաւ երգդ այդ երկնային, և առ մեզ սկիզբն առեալ յսել ձայնի այդր անօրէնութեան, խաղաղութիւն և հաճութիւն, և փառս մատուցաք Աստուծոյ ի բարձունս, ուստի զերազանց խոնարհութիւնդ այդ ծագեցաւ, որ է բարձրութիւն խոնարհաց երկրաւորաց վերանայոյ յերկինս, ուստի բարձրեալն խոնարհեցաւ առ պատերազմօղ թշնամիքս և ած խաղաղութիւն ընդ ձայնին, խաղաղութեան պարզես առ մեզ կատարեցաւ, և ի մարդիկ հաճութիւն, և հանգարոք, և թշնամիքս՝ զօրականք պատերազմողին զխաղաղութեան հաւատս զգեցեալք, եղաք խաղաղարարք և որդիք խաղաղութեան, զոր նախ հաճեցաւ ընդ մեզ լինել՝ նախադահս թշնամայն, նախակոչեալք յերկրպագութիւն խաղաղութեան։ Երկիր պազաք մանկանս այս նախակոչեցեալքս, և տեսանեմք զառաջին աստուածապաշտք կոչեցեալք լինել ժառանգորդք մերում նախադահութեան, և պատուոյ առաջին հաւատացելոց հասցուք յետին հաւատացեալքս, փախիցուք յառաջին հաւատացելոց, և պատուեսցուք իրրե զառաջին հաւատացեալքն, և դուք յետին ուրացողդ՝ հասանէք պատժոյ յետին ուրացողաց։

Ուստի ծագելոց է հաւատս մեծագոյնս զնալ զկնի հետոց ուրացողաց յառաջագոյից, և ճշմարիտ հաւատացելոց, որ հաւատացին տեսանել զմանուկրս զայս հինաւորց, նորաձեւալ շաւիղս նոր, և զհնացեալ բնութիւնս նորաւորեալ ծննդեամբ, և արարեալ ստինքն կուսական և մայրական, և մայրն պատուօղ կուսութեանն պատուեցաւ, և մայրական պատուով ճշմարիտ կոյս փառաւորեցաւ, ի սրբութիւն կուսութեան մնացեալ, և զօրհնութիւն որդէծրնութեանն ժառանգեալ. և որ ի հասարակաց բնութենէ՝ ի բաց փոխեալ, զի կոյսն առանց առն ծընանի, և կուսութիւնն ոչ ասականի, մի բնութիւն կուսի իրրե կուսութեամբ պարծի, որովայնն զծնունդն պատմէ, և բնութիւնն զկուսութիւնն վերարբէէ։ Ճշմարիտ տղայ ծնեալ և զբունք ծննդեանն փակեալ։

Հրատ. Ա. Յ. ՍՐՃՈՒՆԻ

(Շար. 7)

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՔ — ԲԵՄԱԿԱՆՔ

* Եշ. 1 Մայիս.— Աւագ Հինգշաբթի (Յիշատակ Ընթրեաց Տեառն): Առաւօտեան ժամերգութեան աւարտին, Մայր Տաճարին մէջ պաշտուեցաւ «Կարգ Ապաշխարողաց»:

— Կարճ դադարէ մը ետք Աւագ Սեղանին վրայ մատուցուեցաւ հանդիսատար Ս. Պատարագ: Պատարագէ Գերշ. Տ. Ծափէ Արքեպս. Աճէմեան, որ կարդաց Ս. Բարսեղ Հայրապետի Ս. Հաղորդութեան ճառը: Բազմաթիւ հաւատացեալներ Ս. Հաղորդութիւն ստացան:

— Կէսօրէ ետք, Մայր Տաճարին մէջ, Ամեն. Պատրիարք Ս. Հօր նախագահութեամբ կատարուեցաւ «Ոտնալուայի» արտագրաւ արարողութիւնը: Ներկայ էին բազմաթիւ օտար հրապիրեալներ, պետական և կրօնական դէմքեր: Լուսցման կարգէն ետք Անկլիքան Արքեպիսկոպոսը զգեստաւորուած Աւագ Սեղան բարձրանալով, ըստ սովորութեան, կարդաց Յովհաննու Աւետարանէն Ոտնալուայի մտաբերող համարները: Արարողութիւններէ ձայնահարկուեցան իւրաքանչիւր ռատիոկարանէն:

— Ժամը 5ին փոքր թափօր մը, Հոգշ. Տ. Վիգէն Վրդ. Այրազեանի գլխաւորութեամբ, այցելեց Քրիստոսի զոյգ բանտերը — Ս. Հրեշտակապետաց և Ս. Փրկիչի փանքերը: Թէ՛ առաջինին բակին մէջ գտնուող Ս. Զիթենիի ծառին առջև և թէ՛ երկրորդին կիսաբանդ եկեղեցիին մէջ — ուր 1948ի դէպքերէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով արարողութիւն կատարուեցաւ, — Հոգշ. Հայր Սուրբը խօսեցաւ, ընելով նաև հակիրճ պատմականը ազգապատկան զոյգ սրբավայրերուն:

— Մայրամուտին՝ Ս. Յակոբեանց Մայր

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

Տաճարին մէջ սկսաւ «Խաւարման» կարգը, որ տխրագոյնցիկ խորհրդատրութեամբ շարունակուեցաւ աւելի քան չորս ժամեր: Արարողութեան վերջին մասին երբ Տաճարը ըզզեցաւ սուգի խորհրդանշէ խաւարը, քարոզեց Ամեն. Պատրիարք Ս. Հայրը, «Աստուած իմ, Աստուած իմ, ընդէ՛ր թողեր զիս» բնաբանով, հակադրելով Աստուածորդիին գերազանց ներողամտութիւնը մարդոց անորակելի ամբարշտութեան և վեր հանելով «լացի գիշեր»-ուան փրկարար նշանակութիւնը:

* Որ. 2 Մայիս.— Աւագ Ուրբաթ (Յիշատակ Զարչարանաց, Խաչելութեան և Թաղման Տեառն): Կէսօրը քիչ անց՝ Հոգշ. Տ. Հայկասեր Վրդ. Պայրամեանի գլխաւորութեամբ, Ս. Յարութեան Տաճարի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ կատարուեցաւ «Կարգ Խաչելութեան»:

— Ժամը 4.30ին, Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցաւ «Կարգ Թաղման», նախագահութեամբ Ամեն. Պատրիարք Ս. Հօր և ի ներկայութեան խոռոհներած ժողովուրդի: Եկեղեցիի դասին մէջ զետեղուած էր Քրիստոսի դագաղը խորհրդանշող աարուածք մը, որուն շուրջ Միաբանութիւնը ծնրադիր և գլխաբաց՝ «Ս. Աստուած»ը կրօցեց:

* Գշ. 6 Մայիս.— Գ. օր Ս. Զատիկ: Մայր Տաճարի Ս. Գլխադիրի մատուռին մէջ մատուցուեցաւ Ս. Պատարագ: Ժամարարն էր Պոլսէն ուխտաւորաբար Երուսաղէմ ժամանած Արժ. Տ. Արսէն Քհնյ. Մեծիկեան: Ս. Պատարագէն ետք կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն՝ խնդրամատուց ուխտաւորներու անջեցեալներու հոգիներուն համար:

* Շր. 10 Մայիս.— Գլխատումն Յովհաննու Կարապետին: Ս. Պատարագը մատուցունցաւ Մայր Տաճարի Ս. Գլխադիրի մատուցին մէջ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Գեղարդ Աթղ. Տառնուարեան:

* Կիր. 11 Մայիս.— Նոր Կիրակի (Յիշատակ քիրաւոր նահատակացն մերոց): Ըստ սովորութեան, Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ Ս. Պատարագը մատուց Լուսահանը՝ Հոգշ. Տ. Կիրեղ Ծ. Վրդ. Գաբրիէան, որ քարոզեց, նիւթ ունենալով Առաջին Աշխարհամարտի մեր նահատակները, ու հակադրեց ներկայ հայրենիքի պայծառ իրականութիւնը՝ ջարդերու արիւնոտ պատկերին: Ս. Պատարագէն ետք կատարուեցաւ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պաշտօն՝ մեր նահատակներուն և ալ խնդրամատուց ազգայիններուն ննջեցեալներուն համար, նախագահութեամբ Հոգշ. Տ. Հայկասէր Վրդ. Պայրամեանի:

* Շր. 17 Մայիս.— Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Աղան Վրդ. Պալիօզեան:

— Կէսօրէ ետք, Աշխարհամատրան Կիրակիի առիթով, Աւստրալիայէն հիւրաբար Ս. Աթոռ ժամանած Աւստրալիոյ Հայոց Առաջնորդ Գերշ. Տ. Գարեգին Եպս. Գազանճեանի գլխաւորութեամբ, Միաբանութիւնը «Հրաշափառ»ով մուտք գործեց Ս. Յարութեան Տաճար, ուր պաշտուեցան ժամերգութիւնն ու նախատօնակը՝ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ: Ապա կատարուեցաւ տնօրինական սրբատեղիներու այցելութեան հանդիսաւոր թափօր Տաճարէն ներս: Թափօրապետն էր Հոգշ. Տ. Հայկասէր Վրդ. Պայրամեան:

* Կիր. 18 Մայիս.— Աշխարհամատրան (Կանաչ Կիրակի): Գիշերային և առաւօտեան ժամերգութիւնները պաշտուեցան Ս. Լուսաւորիչ: Ապա, Գերշ. Տ. Գարեգին Եպս. Գազանճեան մատուց օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարագը՝ Քրիստոսի Ս. Գերեզմանին վրայ. քարոզեց Փրկչի Յարութեան խորհուրդին շուրջ և Ս. Պատարագէն ետք նախագահեց սրբավայրին առջև կատարուած «Անդատան»ին, որով վերջ գտան զատկական շրջանի հանդիսութիւնները Ս. Յարութեան Տաճարէն ներս:

* Կիր. 25 Մայիս.— Կարմիր Կիրակի: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յարութիւն, Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Սևան Վրդ. Դարիպեան:

Պ Ա Շ Տ Օ Ն Ս Կ Ս Է Ք

* Եշ. 1 Մայիս.— Այսօր Ս. Աթոռ վերադարձաւ Ս. Ռիստիս երիտասարդ միաբաններէն Հոգշ. Տ. Վիգէն Վրդ. Այրազեան, որ կը գտնուէր Կ. Պոլիս:

* Բշ. 5 Մայիս.— Ս. Չատկուան տօնին առիթով, կէսօրուան մօտ, Ամեն. Պատրիարք Ս. Հօր այցելութեան եկան Կրօնից Նախարարութեան ներկայացուցիչ Տքթ. Ռէօլէն Բական, Քրիստոնեայ համայնքներու Գործոց վերաբերեալ Գրասենեակի պետ՝ Պր. Շմուէլ Թօլէտանօ և Երուսաղէմի Ոստիկանապետ Հայնց Պրայթէնֆէլտ:

— Նոյն առիթով Պատրիարքարան այցելեց Քերրոնի Քաղաքապետը՝ Շէյխ Մօհամէտ Ալի Ալ-Շա'պարի:

— Ապա, Ամեն. Պատրիարք Ս. Հայրը, ընկերակցութեամբ բովանդակ Միաբանութեան, շնորհատրութեան գնաց Յունաց Պատրիարքարան:

* Գշ. 6 Մայիս.— Նոյն առիթով, կէսօրէ առաջ, յաջորդաբար Պատրիարքարան շնորհատրական այցելութեան եկան Յուններու Պատր. Փոխանորդը, Լատիններու Ամեն. Պատրիարքը, Ֆրանչիսկեաններու Գերշ. Կիւսթոտը, Ասորիներու և Հապէշներու Գերշ. Եպիսկոպոսները իրենց Միաբանութեան անդամներով, Պապական Գերշ. Նոտիարկը, Հայ Կաթողիկէներու Մեծաւորը, Անկիթրան Արքեպիսկոպոսն ու Արաբ Անկիթրան Եպիսկոպոսը, Լուտերականներու և Արաբ Լուտերականներու Երէցները և ալ ականատր անձնատրութիւններ:

— Կէսօրին, Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոս Աճէմեան, ընկերակցութեամբ Հոգշ. Հայրերու, շնորհատրութեան օճաց Ստրիներու և Հապէշներու Եպիսկոպոսներուն:

* Դշ. 7 Մայիս.— Կէսօրէ առաջ, նոյն առիթով, քաղաքիս հիւպատոսական կազմը այցելեց Ամեն. Պատրիարք Ս. Հօր:

* Ուր. 16 Մայիս.— Ս. Աթոռ ժամանեց Ս. Ռիստիս միաբան և Աւստրալիոյ Առաջնորդ Գերշ. Տ. Գարեգին Եպս. Գազանճեան և մեկնեցաւ Չորեքշաբթի 21 Մայիսին:

* Շր. 17 Մայիս.— Կէսօրէ առաջ, Դիւանապետ Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոս, ընկերակցութեամբ Միաբանութեան անդամներուն, բացուեց կատարեց Ս. Թարգմանաց Երկրդ. Վարժարանի տարեկան Պազարին:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Հայ Գիրքը Արտասահմանի Մէջ Ա. Գ. 98

Շնորհաւորական Նամակ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ.
Վազգէն Վեհափառ Կաթողիկոսէն 101

Շնորհաւորական Հեռագիր
Ն. Ս. Պօղոս Զ Պապէն 102

Շնորհաւորական Նամակ
Քէնթրպլըրիի Արքեպիսկոպոսէն 102

Ջատկական Տօնակատարութիւնները
Հայ Երուսաղէմի Մէջ 103

Ռումէն Եկեղեցիի Պետ Ն. Ամեն. Ժուստիցիան
Պատրիարք Ս. Երկրին մէջ 106

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

Աշխարհամատրան կամ Կանաչ Կիրակի ԱՂԱՆ ՎՐԴ. ՊԱՆԻՕՋԵԱՆ 111

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ

Արու Լալա Մահարի ԱԻԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ 114

... Թրգմ. Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ 115

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Կարապետ Բճճ. Վանեցի Ն. ԱՐՔԵՊՍ. ԾՈՎԱԿԱՆ 116

Կարապետ Բճճ. Ոստանցի Ն. ԱՐՔԵՊՍ. ԾՈՎԱԿԱՆ 117

ՄԱՍՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

Ներքողեան Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչից Հրատ. Ա. Յ. ՍՐՃՈՒՆԻ 119

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԵՆ

Եկեղեցականք - Բեմականք 125

Պաշտօնականք 126

Բովանդակութիւն 127

C O N T E N T S

EDITORIAL

The Armenian book in the Diaspora	A. K.	98
Congratulatory letter from His Holiness Vazken I		101
Congratulatory cable from His Holiness Pope Paul VI		102
Congratulatory letter from the Archbishop of Canterbury		102
The Easter celebrations		103
Visit of H. Beatitude Justinian, Patriarch of Rumania		106

RELIGION

The Feast of the Church	<i>Rev. Aghan Baliozian</i>	111
-------------------------	-----------------------------	-----

POETRY

Abou'l Ala Mahari	<i>Avedic Isahakian</i>	114
∴	<i>Trans. M. Manoukian</i>	
	<i>M. Manoukian</i>	115

PHILOLOGY

Armenian scribes	<i>Archbp. N. Dzovagan</i>	116
Eulogy for St. Gregory the Illuminator	<i>Ed. A. H. Serjouni</i>	119
Monthly news from the Armenian Patriarchate		125
Contents		128

Yearly subscription: 10 U. S. Dollars

All correspondence should be addressed to:

Ara Kalaydjian, The St. James Press

P. O. Box 14001, Jerusalem — Israel